בס"ד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

להצלחת
התורם היקר שליט"א ובני משפחתו,
שירוו רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח,
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת ויקהל פקודי - החודש תשע"ג | גליון רמ"ב | שנה שביעית

דבר תורה

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חור לְמַטֵּה יְהוּדָה". שמות ל"ה ל'

רש"י בפרשתינו לא מסתפק בייחוס שהתורה כותבת, אלא מוסיף לעלות דור נוסף, לייחס את חור, מי הוא היה, "חור. בנה של מרים היה". וזו לא הפעם הראשונה שרש"י מייחס את חור, אלא כבר בפרשת בשלח (שם י"ז י'), במלחמת עמלק, בפעם הראשונה שחור מוזכר בתורה, רש"י מייחסו, "חור. בנה של מרים היה, וכלב בעלה", ושוב בפרשת משפטים (שם כ"ד י"ד), כשעלה משה למרום, ואמר להם לישראל, מי בעל דברים יגש לאהרן וחור, חוזר רש"י ומייחסו, "חור. בנה של מרים היה, ואביו כלב בן יפנה, שנא' (דהי"א ב' י"ט), וַיַּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר. אפרת זו מרים".

וכבר עמדנו בזה בגליון ל"ו, בדבר תורה לפרשת ויק"פ תשס"ח, שדברי רש"י צריכים ביאור בתרתי, מדוע רש"י חוזר ומייחס את חור שלשה פעמים, ולא די לו בפעם הראשונה שייחסו, ואת"ל שיש צורך בכך, אם כן מדוע לא ייחסו בכל פעם שהוזכר בפסוק, שהרי מצאנו עוד פעמיים שהוזכר חור במקרא, בפרשת כי תשא, בציוויים (ל"א ב'), ובריש פרשת פקודי, בפירוט של התרומות (ל"ח כ"ח), ושם רש"י לא חזר וייחסו [ועיי"ש שביארנו מדוע רש"י שינה בכל פעם בכתיבת ייחוסו, בפרשת בשלח, כבן של מרים שכלב היה בעלה, בפרשת משפטים, כבן של מרים וכלב היה אביו, ובפרשתינו, שהיה בנה של מרים].

לאחר עשרות שנים של חיפוש אחר יישוב לקושיה זו, אינה ה' לידינו ביאור נפלא בספר 'גרש כרמל', וזאת ע"פ דברי המשנה בב"ב קע"ב א', "שנים שהיו בעיר אחת, שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון, אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה (שיכול הלה לטעון, שטר זה שבידך, אני החזרתיו לך כשהחזרת לי ממון שלוית בו ממני - רשב"ם), ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב (על אחד מהם, דכל חד מצי מדחי ליה אצל חבירו, אא"כ יש עדים בדבר שמעידין זה לוה מזה, אבל מן השטר אין יכולין להביא ראיה - רשב"ם)... כיצד יעשו (אם רוצים ללוות זה מזה או מאיש אחר או לקנות קרקע - רשב"ם), ישלשו (אבי אביו, ויכתוב יוסף בן שמעון בן יעקב, וזה יכתוב יוסף בן שמעון בן נפתלי - רשב"ם), ואם היו משולשין (ששמותיהן ושמות אביהן ושמות אבי אביהן שוין - רשב"ם), יכתבו סימן (יוסף בן שמעון שהוא גוץ או לבן או גיחור, לוה מיוסף בן שמעון שהוא ארוך או שחור - רשב"ם), ואם היו מסומנין, יכתבו כהן (אם אחד מהן כהן, יכתבו יוסף כהן לוה מיוסף ישראל - רשב"ם)".

כשעם ישראל היו במדבר, לאחר שלא שינו שמותם בגלות מצרים, מסתבר מאוד שבתוך שש מאות אלף מלבד ילדיהם, היו רבים ששמותיהם ושמות אבותיהם שוים, ועל כן, כאשר ה' אמר למשה שהוא בחר בבצלאל שיבנה את המשכן וכליו, נאמר (שמות ל"א ב'), "רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה", כי היה צריך שיאמרו עם שם אביו אורי ושם זקנו חור, כי מן הסתם באותה שעה היו בישראל רבים שנקראו 'בצלאל בן אורי', ואפילו בשבט יהודה היו כמה ששמם ושם אביהם היה כן, ובלא ייחוס זה משה לא היה יודע במי בחר ה', ועל כן אין כל מקום לחפש ולדרוש מדוע יוחס אחר אביו וזקנו, ולכן לא פירש שם רש"י דבר מדוע הוזכר חור זקנו.

אבל בפרשתנו, כשמשה אמר לבני ישראל במי ה' בחר לבניית המשכן וכליו, נאמר, "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה", כאן צריך ביאור מדוע משה ייחסו אחר אביו וזקנו, הרי די היה בזה שהיה מביאו לפני בני ישראל והיה אומר להם שבו בחר ה', ומדוע ייחסו הפסוק לחור זקנו.

אלא הביאור בזה הוא, שהיות ובצלאל זה היה ממשפחתו, צאצא למרים אחותו, אילו משה היה רק מעמיד אותו בפני ישראל והיה אומר להם שה' בחר בו, בבצלאל בן אורי, ישנו חשש שיעמדו כאלו מישראל ויאמרו, שה' לא בחר בדוקא בבצלאל זה, אלא ה' אמר למשה שיבחר בבצלאל בן אורי, ומשה בחר באותו בצלאל בן אורי בנו של חור בן אחותו מרים, ולא בו בחר ה', על כן טרחה התורה לייחס את בצלאל גם במעמד זה עד חור זקנו, ולכך כתבה התורה 'רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה', שבו בחר ה' ומשה לא עירב כלל מהרהורי ליבו או מרצונותיו, אלא עשה הכל כפי שציוהו ה'.

ולפי זה מבואר היטב מדוע ביאר רש"י בפסוק זה "חור. בנה של מרים היה", שמחמת כן שחור היה בנה של מרים, שהיה מקום לחשוד ולחשוש שחלילה משה מינהו מפני קרבתו, לכך ייחסתו התורה לחור זקנו, נמצא למדים ביאור נוסף לדיוק שרש"י יחסו לחור זקנו.

© כל הזכויות שמורות לאיחוד בחידוד - ס.בחוברת לאיחוד בחידוד

מענינא דירחא

מולד חודש ניסן
ביום שלישי
בשעה 6:21.14 בבוקר

"...ובעבודת בית המקדש נשמח כולנו" (מוסף לר"ח).

כיצד יתכן שבכל 'ראש חודש' יבואו כולם לבית המקדש, לשמוח בעבודתו.

כתב חידה

את עמי אהבתי יותר מכל,
ובמדת השמחה דברתי לכל.

בת זוגי שכמותי נתכנתה,
במנין החסידות לא נמנתה.

שמות בני הם על פי הוראה,
ונישואי בתי למרות הנבואה.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת:הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה
או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

בכל שנה ובכל תקופה הקרובה ל'רגל' נוהג ר' ראובן להסתפר לכבוד הרגל, וכך גם חשב לעשות בערב הפסח האחרון, אלא שעד שהספיק להסתפר, הבחין כי כבר הגיע עת חצות, ועל כן הסתפק אם עדיין יכול להסתפר או לאו.

ראובן ניסה להתקשר לרבו לדעת את המעשה אשר יעשה, אלא שלא עלתה בידו, ולכך דפק על דלת ר' שמעון שכנו, ושאלו עצה בדבר. ר' שמעון השיבו, שאם הוא יודע להסתפר בעצמו, יתכן ואולי בדיעבד מותר. ר' ראובן התפלא על דבריו, וטען, שאם אסרו תספורת בערב פסח אחר חצות משום מלאכה, מדוע יהיה הבדל אם הוא עצמו מספר או שאדם אחר מספרו.

אולי, שאל ר' ראובן, האיסור הוא על הספר ולא על המסתפר, אם כן אלך לי אל ספר גוי שיספרני. להסתפר אצל גוי, טען ר' שמעון, זה יכול להיות חשש דאורייתא של הסתפרות ב'תער' או שיחתוך במקום הפאות, שהוא איסור גם על המסתפר.

אם כן, השיבו ר' ראובן, יש לי עצה טובה, אלך לגוי להסתפר כשאני מביא עמי את מכונת התספורת מביתי, ואניח את ידי על מקום הפאות, כך שלא יצא מכך כל תקלה, ועדיף ממה שאסתפר על ידי גוי.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

חילוקא דרבנן

איתא בפסחים (ל' א'), "אמר רבא, כי הוינן בי רב נחמן, כי הוו נפקי שבעה יומי דפסחא, אמר לן, פוקו וזבינו חמירא דבני חילא", ומבואר שמיד במוצאי שביעי של פסח התיר להם חמץ.

והנה רב נחמן היה אב"ד בנהרדעא (כמ"ש רש"י קדושין ע' א'), ונהרדעא מערי בבל שבחוץ לארץ ששם נוהג 'יו"ט שני', ואם כן איך התיר להם חמץ לפני מוצאי אחרון של פסח.

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

מהי השייכות בין 'יציאת ישראל ממצרים בבוקר', ל'סדר קדושה של מוצאי שבת'.

מענינא דפסחא

"בערב תאכלו מצת" (שמות י"ב י"ח).

איך יתכן שאדם קיים מצות אכילת מצה בכל פרטיה ודקדוקיה, ויצא יד"ח לכל הדעות והשיטות, ואעפ"כ אם אירע אח"כ דבר מה, נתברר למפרע שלא יצא באכילתו הקודמת וחייב לחזור ולאכול?

מענינא דסדרא

"...וריח, לאחר שתעלה תמרותו, אין בו משום מעילה, הואיל ונעשית מצותו" (פסחים כ"ו א').

איזה דבר בפרשתינו, שייך בו מעילה, למרות שנעשית מצותו?

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובות לפרשת תרומה

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, אודות התלמידים שרוצים לעשות את סעודת ההודאה על הצלת רבם, יחד עם סעודת פורים, וטוענים שאין בעשיית הסעודה על שני הענינים יחד משום עירוב שמחה בשמחה, משום שמוסיפים על סעודת הפורים שעיקרה בשר ויין, גם נט"י על הפת.

א) הנה לכאורה לא מצאנו **חיוב** סעודת הודאה על מי שאירע לו נס, ועי' מ"ב סוס"י רי"ח בסה אחרונים, שיתן בדקה לומדי תורה, ויאמר שנותן לצדקה ושיחשב במקום קרבן תודה, וע"ע בשע"ת שם.

ואמנם עש"ת חות יאיר סי' ע' ד"סעודה שעושה בעל הנס ביום שנעשה בו נס" נחשב סעודת מצוה, וכ"כ המ"ב בסי' תרצ"ז סק"ב: "ואותה סעודה שעושין בשביל הנס, היא סעודת מצוה, דכל סעודה שעושין לזכר נפלאות ה' הוא סעודת מצוה". וכ"מ אינו חיוב.

ב) והנה מצינו שגם התלמידים עושים סעודת הודאה על הצלת הרב, כמ"ש ברכות מ"ו א': "ר' זירא חלש, על גביה ר' אבהו, קביל עליה אי מתפח קטינא חריך שקי לבירנא ר"ט לרבנן, אתפח, ובעל סעודתא לכולהו רבנן". והנה הפוסקים לא העתיקו גמ' זו להלכה, ונראה שאין ראיה מכאן, שהרי ר"א עשה כאן נדר מצוה אם יתרפא ר"ז, שהרי לשעות סעודה לת"ח הוא מצוה, אבל לא נאמר כאן שיש יין כזה, כפי מצינו שהתלמידים גם מודים ומברכין על נס שנעשה לרבם, כמ"ש ברכות נ"ד ב': "רב יהודה חלש, על לגביה ר"ח בנדתאה ורבנן, אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא", וזה אמנם הובא בשו"ע יו"ד ס' ו', ועי"ש בביהגר"א אות צ'.

ג) ובענין אם סעודת פורים צריכה נט"י עי' על פת אי לא, יעויין לשון הרמב"ם פ"ב ממגילה הט"ו: "כיצד חולין סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות", שלשונו מורה דנשתנה חובת סעודת פורים משאר ימים טובים, דבפורים ענין הסעודה הוא אכילת הבשר ושתיית היין בעצמותו, וכמוש"כ בעמק ברכה' בשם מרן הגר"ז זצ"ל, דבכל יו"ט האכילה והשתיה כדי שעל ידם יבוא לשמחה, וכאן האכילה והשתיה בעצמם הם מצוה.

ויעויין באחרונים שנחלקו בשכח מן הניסים בברהמ"ז דפורים אם צריך לחזור, וכתב הפמ"ג (סי' תרצ"ג משב"ז אות ב'), דסברת מחלוקתם הוא אם יש דין פת בסעודת פורים או לא. ועי' במ"ב סי' תרצ"ה סקט"ו, שמביא את שני השיטות, וכתב דספק ברכות להקל', ועכ"פ עמא דבר שנוטלין לידים בכל פורים לסעודה, וא"כ לכאורה לא תועיל אכילת הפת בסעודת פורים בכדי שיחשב כתוספת בתורת סעודת הודיה, כי לא ניכר שהוא לשם ההודאה. ועי' בשו"ע סוס"י תרצ"ו, דמותר לישא אשה בפורים, והמ"א מתה, דאין מעדרבן שמחה בשמחה, ועי' במ"ב שם סקכ"ח, בשם החמד משה, דמטעם זה נכון יותר לעשות החופה בסוף יום י"ד, וסעודת פורים יעשה מוקדם.

ואמנם הרמ"א שם כתב: "וכ"ש שמותר לעשות פדיון הבן", ובמ"ב שם סקכ"ט, כתב: "פדיון הבן וברית מילה. דבזה אין שמחה כ"כ דהיה שייך בהו לומר אין מערבין שמחה בשמחה". ודברי המ"ב שהשווה את שמחת ברית עם שמחת פדה"ב, קצ"ע דבתוס' במו"ק ח' ב' ד"ה מפני, כתבו: "יסעודת ברית מילה מותר לעשות בחוה"מ דליכא שמחה, כדאמרינן פ"ק דכתובות (מו' א') דלא מברכין עשה כזה, ועי' במ"ב שם סקכ"ח, דאית ליה צערא לינוקא וכו' אבל סעודת פדיון הבן צ"ע אם מותר לעשות במועד", משמע דפדה"ב הוא שמחה גדולה מברית.

ועי' בתוס' בב"ק פ' א' ד"ה לבי ישוב ריגן, "ור"ת פירש, שנולד שם בן, ועל שם שהוקד נושע ונמלט ממעי אמו וכו' נקט לשון ישועה, והיו רגילין לעשות סעודה", ולפמ"ש בגמ' דרב היה שם, והרי במדרש דשערה מילי חסידיותא דרב, מבואר דהיה משתתף רק בסעודות מצוה, ונראה שזו בעצם סעודה על הנס הצלה של התינוק, ולפי"ז יש מקור נאמן שסעודת הודאה אפשר לעשות בפורים. ואולי יעשו הקדמה קצת לזמן הסעודה, או יוסיפו איזה דבר לכבוד ההודאה.

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב את דברי רבינו בחיי (שמות כ"ה ג'), שכתב: "...ולא מצינו משי בנדבת המשכן, לפי שהוא יוצא מגוף השרץ שהוא התולעת, ולא הוכשר למלאכת שמים אלא דבר טהור", דמבואר דהיוצא מן הטמא אין ראוי למלאכת שמים, ומאידך עי' בילקוט (פרשת בא רמז קפ"ז), "...כלבים כתיב בהן וכלב בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו... זכו לעבד עורות מצואתן לכתוב בהן ספר תורה תפלין ומזוזות", וכתיב סת"ם נמי מלאכת שמים היא, כדמפורש בעיירובין י"ג א', וא"כ איך הוכשר היוצא מהכלב, שאינו טהור, למלאכה זו.

הנה רבינו בחיי ייסד דבריו על מ"ש בשבת כ"ח א', דתחש שבימי משה טהור היה, דאל"כ איך היו עורות תחשים במשכן, שהרי לא הוכשרו למלאכת שמים אלא מן טהור. מבואר דהענין שנאסר הוא השתמשות בדבר הטמא עצמו, שיהיה הוא חלק מלאכת המשכן[2].

ולפי"ז דשנדקדק בלשון הילקוט בפ' בא "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו... אלא שזכו לעבד עורות מצואתן לכתוב בהן ס"ת תפילין ומזוזות", הרי מפורש שלא הותר אלא להשתמש בהם ככלי להכשר עורות של סת"ם, לא שהם בעצמם יהיו העורות לקלף, שזה ודאי לא הותר, שהרי טמאים הם. ומ"מ גם זה שכר הוא להם שמשמשים להכשר מצוה.

עוד י"ל דצואה הו"ל פירשא בעלמא, ולא חשיב כגופה כלל (עי' ע"ז ל"ה א' ותמורה ל"א א'). וע"כ מותר להשתמש בזה למלאכת שמים, ומאידך נחשב זה גם לשכר להכלבים, דסו"ס על ידם נתגלגל זה. עו"ד בספר המנהיג, במילואים שבסוף ח"ב, שכבר כתב שב' חילוקים הנ"ל, ע"ש בארוכה[3], וכעי"ז כבר כתב המהגיג בהל' תפילין (ח"ב עמ' תרי"ז-תרי"ח).

תשובה ל"מכון חידות"

בתשובה לשאלה, מהיכן למדים שבכל יום אין לאדם לעסוק במלאכתו קודם שעסק בתלמוד תורה.

כתב ב'אמרי נועם' (לרבי יעקב דלישקאט, מחידושי בעלי התוס' עה"ת, תרומה כ"ה י') "והקדיש עשיית המדה [לשכלים], להורות לנו שראוי שקודם שיעסוק בעסקיו, יקבע שעה לתורה, ונקרא ארון מלשון אורה", שהתורה אורה לעולם".

ואמנם כ"כ הטור רס"י קנ"ח: "ואחר שיצא מביהכ"נ ילך לביהמ"ד קודם שילך לעסקיו", ובהמשך כתב הטור את הדין של קביעות עתים לתורה, ומשמע דתחילת לביהמ"ד קודם שיתחיל בעסקיו, ואז תפילתו מתקבלת, דכתיב ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון, וכתיב בתריה ה' אלקים צבקות שמעה תפילתי", והיינו שזהו דין מדיני התפילה, והוא סגולה שתתקבל תפילתו, מעין הענין לעמוד בתפילה מתוך ד"ת (עי' תוס' ברכות ב' א'), ואולם עי' בדרישה שמבאר שהכל ענין אחד.

6 והיינו שכפל הכתוב בענין זה, ליתן העדות אל הארון, ורש"י נתקשה בכפילות זו.

7 עיין במנחת שי ברש"י ספר משלי, שהביא ממדרש אגדה כדברי הילקוט שהזכרנו, ששלמה התענה בעשרים יום כדי שתנתן לו חכמת התורה כמשה, והדבר רמוז במ"כ רבתי שבראש הספר, אלא שסיים דבריו וכתב "וחכי איתא באגדת משלי', ולפנינו ליתא. וכבר העיר כן ש"ב בהערותיו על המדרש.

8 ולגירסת הגר"א: "הולך לו כל אחד ואחד אחורי דלתות של בית הכנסת בפני הכנסת, ומוצא שם האבלים...".

9 עיין בביאור הגר"ל שם אות ס"ט, שמָנה מקומות רבים בראשונים שהביאו את דברי המדרש הללו, ללמדינו אורחות חיים ודרכי התורה בגמילות חסדים.

10 וכתב הרד"ל בביאורו שם אות ע', שבספר כפתור ופרח (פ"ו) בלשון, שבמזרח לצפון שער שרושן שבמזרח, כמטחוי קשת, יש שני שערים גבוהים מאד בכיפות מחחוץ ולדתותיהם ברזל, והם סגורים לעולם, יקורים לכם ההמון 'שערי רחמים', ומסתברא שהן אותן ב' שערים שעשה שלמה לגמילות חסדים.

ועיין עם עוד שמביא מדברי ספר שבט יהודה, שכתב את דברי הקאנסיל של רומי שסיפר מעניני בית המקדש, ששער של אבלים היה דלתותיו מן מאבני ישפה שחור, ושל חתנים היה מזכוכית לבנה.

אכן הוסיף הרד"ל וכתב, שבש"ס שלנו אין זכרון לשערים אלו, ואף בחשבון חמשת השערים בפ"ק דמדות, לא מוזכר בצד מזרח אלא רק שער אחד והוא שער שושן. וכן מהמשנה בפ"ב דמדות שעשו סימן לאבל ולמנודה שהקיפו משמאל, משמע שלא היה כל סימן בכניסה אלא רק בהקפה.

ומה שלא היו שומרים בשני שערים אלו, אומר הרד"ל, זה לא קושיא, שי"ל שלא היו צריכים שימור, וכתירוצו של אביי בתמיד פ"ב ד' ב', שלמ"ד שבעה שערים היו בעזרה, לא היו שומרים אלא בחמשת מהן, הרי שאינו מוכרח שיהיו שומרים בכל השערים.

ואולי ניתן לשנות, כותב הרד"ל, שהכניסה דרך שערים הללו היתה רק בשבתות כפשטות דברי המדרש, וא"כ אפשר להעמיד את דברי המשנה במדות בימי החול שבהם היה מקיף לשמאל, וכגון ביום ג' לאבלו, שבו היה האבל עולה להר הבית, כדתניא בשמחות פ"ו, ועיי"ש שהארוך בזה שלכאורה הוא מחלוקת אחרונים, וחישב את שיטותיהם והוסיף לבאר וליישב בזה, עיי"ש.

11 עיין ברד"ל שם אות ע"ד שהביא שחלקו הראשונים על איזה עת תקנו כן, האם על ימי החול או בשבתות דומיא לתקנת שלמה.

12 היינו שרב נחמן דרש בזה שני משלים, הראשון לפלטין והשני לחורשא של קנים וכדלהלן.

13 כדאיתא במגילה ג' א', 'מבטלים ת"ת למקרא מגילה', והק' הרש"י למה נקרא ביטול תורה. ותירצו האחרונים, דיש ביטול הקיום בהאיכות, ולזה צריך הוראה מיוחדת שמבטלין.

14 שוב הגיענו מכתב מהאברך הרב רא"י טויב שליט"א, שציטט לנו דעתקת מכתבו של הגאון ר' משה דוד לקופוביץ שליט"א, שקבעו בפתח בית מדרשו בבני ברק, בזה"ל: "לאחר עיון רב והתעצות עם הגאון הגדול [שליט"א] ומו"ר הגראי"ל שטינמן שליט"א, שאמרו לי, שאכתוב ואעורר את תשומת לב הלמודים הלנים בעומקה של הלכה בבית זה... הנה אי' במגילת כ"ט ואחי להם למקדש מעט וכו', וכן לשון הב"י בס' סי' קנ"א, וכ"ה בס' הרמ"ם בס' לשון היראים סי' ש"ד, שצריך ליזהר מאוד בקדושת בית המ"ד וכו'... וכאן הבר שואל, וכי יעלה על הדעת שמאן דהו יכנס ל'היכל ב'יהמ"ק' ה'הפלאפון בידו, או עם מחשב שנוף המכשיר רבים חללים הפיכה [נבטון הרבנים מוסיף: שהצריך לזה אם ורק לד"ת, יכתוב בביתו או באיזה חדר צדדי], וע"כ אנו חוזרים ושונים, כיון דקדושת ביהכ"נ מעיין קדושת ההיכל, שלא יכנס אדם בב"כ כתבו שלט בנוסח דלהלן: "מאחר שלאחרונה התפשט הדבר בכמה בתי כנסיות שהאברכים יושבים בתוך בית הכנסת וכותבים חידו"ת על מחשבים, בשיחה שהיתה בין מורינו הרב [הגר"מ גרוס] שליט"א לבין פתח ואמר (איוב כ"ח ב), וְהַחֻכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה. והחכמה מאין תמצא, זה שלמה שישב בתענית ארבעים יום כדי שיתן לו המקום רוח חכמה ובינה?, והיה משוטט ומבקש אחריה. א"ל הקב"ה, (מ"א ג' ה') שְׁאַל מָה אֶתֶּן לָךְ. אמר לפניו, רבש"ע, איני שואל ממך לא כסף ולא זהב אלא חכמה בלבד, שנאמר (שם ט"ו), וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת עַמֶּךָ וגו'. השיבו הקב"ה וא"ל, הואיל ולא שאלת לא כסף ולא זהב, החכמה והמדע נתונה לך במתנה, ולא עוד אלא שקדמה החכמה לתורה, שנאמר (תהלים קי"א י'), רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה' וגו'. תמן תנינן, ר' אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה אין דרך ארץ, ולפי שקדמה החכמה, אמר עליו הכתוב (מ"א שם ג'), וַיֶּאֱהַב שְׁלֹמֹה אֶת ה', מלמד שהיתה חכמתו של שלמה מתנה. ואי זה מקום בינה. אמר ר' שמעון בן יוחאי חכמה ובינה לשון אחד הם, במקום שיש חכמה יש בינה, ובמקום שיש בינה יש חכמה, ולפי שישב בתענית [ארבעים יום] והיה מבקש חכמה לא קפח הקדוש ברוך הוא שכרו, שנאמר (שם ה' כ"ז), וַה' נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה...".

וע"ע בקה"ר א' [א'] ב', שבתחילה הוא למד את התורה ושכחה, שדרשו את שמותיו של שלמה, ואחד משמותיו הוא 'יקה', ואיתא שם, "יקה, שהיה מקיא בדבריו, כספל הזה שמתמלא בשעתו ומתפנה בשעתו, כך שלמה למד תורה בשעתה ושכחה בשעתה. אכן יעויין במהרז"ו בפירושו שם שלמד, שאין הכוונה על תחילת תלמודו, אלא כשהיה שלם עם ה' מילא אותו תורה וחכמה, ואחר שהטו נשיו את לבו, נתעלמו ממנו דברי תורה וחכמה.

והרוואי יזכה גם לכמתנתי – שהרואה את שלמה בחלומו, יזכה גם הוא לכמתנתו, שיקבל מתנת שמים של חכמה.

שהרואה את שלמה בחלומו יזכה שיקבל חכמה, כדאיתא בברכות נ"ז ב', "תנו רבנן, שלשה מלכים הם, הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות, שלמה יצפה לחכמה, אחאב יזאג מן הפורענות".

אחד מהעשרה הייתי – שהיה שלמה אחד מהעשרה שכתבו את ספר התהלים.

שששלמה היה אחד מהעשרה שכתבו את ספר התהלים, כדאיתא במדרש תהלים א' ו', "דבר אחר אשרי האיש, ר' נחמיה פתח (קהלת ז' כ"ט), הַחֶכְמָה תָּעֹז לְחָכָם. זה דוד. מַעֲשָׂרָה שָׁלִיטִים. אלו עשרה בני אדם שאמרו ספר תהלים, ואלו הן: אדם, ומלכי צדק, ואברהם, ומשה, ודוד, ושלמה, ואסף, ושלשה בני קרח"... וכפרש"י בריש ספר תהלים, "בעשרה לשונות של זמר נאמר ספר זה, בנצוח, בנגון, במזמור, בשיר, בהלל, בתפלה, בברכה, בהודאה, באשרי, בהללויה, כנגד עשרה בני אדם שאמרוהו, אדם, מלכי צדק, אברהם, משה, דוד, שלמה, אסף, ושלשה בני קרח...".

אכן בבא בתרא י"ד ב', לא נמנה שלמה במנין אותם עשרה, דאיתא שם, "דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים: ע"י אדם הראשון, על ידי מלכי צדק, ועל ידי אברהם, וע"י משה, ועל ידי הימן, ועל ידי ידותון, ועל ידי אסף, ועל ידי שלשה בני קרח", וע"ע בקה"ר ז' [י"ט] ד', שאיתא שם מנין אחר, "ד"א, החכמה תעוז לחכם, זה דוד, מעשרה שליטים, מעשרה זקנים שאמרו בספר תהלים, ואלו הן: אדם הראשון ואברהם ומשה ודוד ושלמה..", וע"ע אריכות בענין בפירוש המהרז"ו שם.

ושני שערי החסדים בניתי – ששלמה בנה שני שערי חסדים בהר הבית.

ששלמה בנה שני שערי חסדים בהר הבית, כדאיתא במסכת סופרים פרק י"ט הלכה י"ב, "כר' אליעזר בן הורקנוס דאמר, ראה שלמה כח של גומלי חסדים, ובנה להם לישראל שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, בשבת היו מתקבצין יושבי ירושלים, ועולין לתר הבית, ויושבין בין שני שערים הללו, כדי לגמול חסדים לזה ולזה, משהרב בית המקדש התקינו שיהו החתנים באים בלבן הכנסת, כדי לגמול לה חסד, חתנים לקלסן ולהלוותם לבתיהם, אבלים [לנחמן - גר"א], לאחר שיגמור החזן תפילה של מוסף, הולך לו[9] אחורי דלתי של בית הכנסת, אז בפני הכנסת, ומוצא שם האבלים כל קרובין, ואומר עליהן ברכה, ואחר כך אומר קדיש...".

וע"ע בע"ז[4] ב' בפרדר"א י"ז, "ראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני המקום, וכשבנה את בית המקדש, בנה שתי שעריס[10], אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכין בשבתות ויושבין בין שני שערים הללו, והנכנס בשער חתנים, היו יודעין שהוא חתן, והיו אומרים לו, השוכן בבית הזה הוא ישמחך בבנים ובבנות, והנכנס בשער אבלים, והיה שפמו מְכֻסֶה, אז היו יודעין שהוא אבל, והיו אומרים לו, השוכן בבית הזה הוא ינחמך. והנכנס בשער האבלים ולא היה שפתו מְכֻסֶה, אז היו יודעין שהוא מְנֻדֶּה, והיו אומרים לו, השוכן בבית הזה הוא ינחמך, ויתן בלבבך שתשמע לחברך ויקרבוך. כדי שיצאו כל ישראל דרך חובתן בגמילות חסדים. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים[11] לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ואנשי המקום רואים את החתן ושמחים עמו, וראוין את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שישבו ויצאו ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים, ועליהם הוא אומר, ברוך אתה ה' גומל שכר טוב לגומלי חסדים".

דברי תורה לימדתי ברבים – ששלמה לימד תורה לרבים.

ששלמה לימד תורה לרבים, מפורש בפסוק (קהלת י"ב ט'), "וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לִמַּד דַּעַת אֶת הָעָם וְאָזַן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה", ואיתא בעיירובין כ"א ב', "דרש רבא, מאי דכתיב וַיֹּתֶר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לִמַּד דַּעַת אֶת הָעָם (אזן) [וְאָזַן] וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה. לימד דעת את העם, דאמגריה בסימני טעמים, ואסברה במאי דדמי ליה (קבע לה מסורת וסימנין בין בתיבות המקרא בין בגרסא של משנה - רש"י). (אזן) [ואזן] וחקר תקן משלים הרבה, אמר עולא אמר רבי אלעזר, בתחילה התיה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים, עד שבא שלמה ועשה לה אזנים (שתיקן עיירובין וידים וגזר על השנינות לעריות כדמפרש ביבמות כ"א א', ועל יידי כך אוחזין ישראל במצות, שנתרחקו מן העבירה, כדרך שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית וידאין לו - רש"י)".

וע"ע יבמות כ"א א', "...רב יהודה אמר מהבא, [וְאָזַן] וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה, ואמר עולא א"ר אלעזר, קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים, עד שבא שלמה ועשה לה אזנים, ופרש"י, "[אָזַן]. לשון אזנים, בית אחיזה, כדאמר בעיירובין, לימד דעת את העם, שאמגרה בסימני טעמא ואסברא בדדמי, גמר מילתא ממילתא והזהיר על דברי סופרים, כדכתיב (קהלת י"ב ב'), וְיֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר. הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה, וגזר על השנינות. אזנים. של קופה לאחוז בהן הקופה ומשתמרת שלא תפול, הכי נמי, על ידי שניות מתרחקין מן העריות".

וע"ע בשהש"ר א' [א'] ח', שנאמרו שם כמה הסברים במה עמד שלמה ולימד את ישראל, וכל אחד שאל את הענין לדבר אחר, ומוסיף המדרש ואומר, שבזכות זה שלימד את ישראל, הוא זכה לרוח הקודש, "...ואת מוצא שעד שלא עמד שלמה לא היתה דוגמא (וביאר במהרז"ו, שעד שי' שלמה דברי התורה לא היו מיושבים על הדעת, אלא רק בתורת חוק ומשפט, ושלמה פתח בהם משל דוגמא שיתקבל ויובן בדעת). רב נחמן תרתיי[12], רב נחמן אמר, לפלטין גדולה שהיו בה פתחים הרבה, וכל שהיה נכנס בתוכה היה טועה מדרך הפתח, בא פקח אחד ונטל הפקעת ותלאה דרך הפתח, היו הכל נכנסים ויוצאין דרך הפקעת, כך עד שלא עמד שלמה, לא היה אדם יכול להשכיל דברי תורה, וכיון שעמד שלמה התחילו הכל סוברין תורה. רב נחמן לישנא חורי, לחורשא של קנים ולא היה אדם יכול להכנס בה, ובא פקח אחד ונטל את המגל וכסח, התחילו הכל נכנסין דרך הכסוח ויוצאין, כך שלמה, א"ר יוסי, לקופה גדולה מלאה פירות ולא היה לה אזן ולא היתה יכולה להטלטל, ובא פקח אחד ועשה לה אזנים והתחילה להטלטל ע"י אזנים, כך עד שלא עמד שלמה לא היה אדם יכול להשכיל דברי תורה וכיון שעמד שלמה התחילו הכל סוברין תורה. א"ר שילא, לקיתון היו שומרים אלא בחמשת מהן, הרי שאינו מוכרח שיהיו שומרים בכל השערים.

ואולי ניתן לישנא, כותב הרד"ל, שהכניסה דרך שערים הללו היתה רק בשבתות כפשטות דברי המדרש, וא"כ אפשר להעמיד את דברי המשנה במדות בימי החול שבהם היה מקיף לשמאל, וכגון ביום ג' לאבלו, שבו היה האבל עולה להר הבית, כדתניא בשמחות פ"ו, ועיי"ש שהארוך בזה שלכאורה הוא מחלוקת אחרונים, וחישב את שיטותיהם והוסיף לבאר וליישב בזה, עיי"ש.

11 עיין ברד"ל שם אות ע"ד שהביא שחלקו הראשונים על איזה עת תקנו כן, האם על ימי החול או בשבתות דומיא לתקנת שלמה.

12 היינו שרב נחמן דרש בזה שני משלים, הראשון לפלטין והשני לחורשא של קנים וכדלהלן.

13 כדאיתא במגילה ג' א', 'מבטלים ת"ת למקרא מגילה', והק' הרש"י למה נקרא ביטול תורה. ותירצו האחרונים, דיש ביטול הקיום בהאיכות, ולזה צריך הוראה מיוחדת שמבטלין.

14 שוב הגיענו מכתב מהאברך הרב רא"י טויב שליט"א, שציטט לנו דעתקת מכתבו של הגאון ר' משה דוד לקופוביץ שליט"א, שקבעו בפתח בית מדרשו בבני ברק, בזה"ל: "לאחר עיון רב והתעצות עם הגאון הגדול [שליט"א] ומו"ר הגראי"ל שטינמן שליט"א, שאמרו לי, שאכתוב ואעורר את תשומת לב הלמודים הלנים בעומקה של הלכה בבית זה... הנה אי' במגילת כ"ט ואחי להם למקדש מעט וכו', וכן לשון הב"י בס' סי' קנ"א, וכ"ה בס' הרמ"ם בס' לשון היראים סי' ש"ד, שצריך ליזהר מאוד בקדושת בית המ"ד וכו'... וכאן הבר שואל, וכי יעלה על הדעת שמאן דהו יכנס ל'היכל ב'יהמ"ק' ה'הפלאפון בידו, או עם מחשב שנוף המכשיר רבים חללים הפיכה [נבטון הרבנים מוסיף: שהצריך לזה אם ורק לד"ת, יכתוב בביתו או באיזה חדר צדדי], וע"כ אנו חוזרים ושונים, כיון דקדושת ביהכ"נ מעיין קדושת ההיכל, שלא יכנס אדם בב"כ כתבו שלט בנוסח דלהלן: "מאחר שלאחרונה התפשט הדבר בכמה בתי כנסיות שהאברכים יושבים בתוך בית הכנסת וכותבים חידו"ת על מחשבים, בשיחה שהיתה בין מורינו הרב [הגר"מ גרוס] שליט"א לבין דבריו מיירי מדין נפרד שיש ללכת למוד קודם שילך לעסקיו[5] [אמנם בשו"ע השמיט התיבות 'קודם שילך לעסקיו', ע"ש].

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דאיתא ברש"י בפרשתינו (כ"ה ט'), ובסנהדרין (ט"ז ב'), דאם נאבד אחד מכלי המקדש, שנצטוינו לעשות כלי אחר כמוהו לדורות. איזה כלי מכלי המשכן לכאורה לא נהגו בו דין זה.

הנה ביומא נ"ג ב' במתני' ובגמ' שם, מבואר דבבית שני לא היה הארון, לחד מ"ד נגנז, ולאידך מ"ד גלה לבבל, ולא עשו ארון אחר תחתיו.

וצ"ב מהמבואר בסנהדרין וברש"י הנ"ל, דאם נאבד אחד מכלי המקדש, יש לעשות אחר תחתיו, ונוהג דין דזיקה לדורות כל זמן שביהמ"ק קיים. וכן במנחות כ"ח ב' משמע דאף הארון יש בו דין זה שיעשוהו לדורות אם יאבד, שאמרו שם דרך תימה, "אלא מעתה, 'ועשית לך ארון עץ', הכי נמי ד'לך' ולא לדורות", הרי משמע דזה היה פשוט להמקשן דעשיית הארון נוהגת לדורות.

וכן כתב הרמב"ן בהשגותיו לספה"מ בעשה (עשה ל"ם), "...ועוד שאם נעלה על דעתינו חס ושלום שיאבד או שישבר (הארון), מצוה לעשותו כמדה הראשונה, לשום שם לוחות העדות כי בכך נצטוינו".

אולם יעוין בהגהות 'מגילת אסתר' שם, שכתב על דברי הרמב"ן, "ומה שאמר עוד כי גם עשיית הארון יש להביא במנין, נ"ל כי המצוה אינה נוהגת לדורות, לפי שלעולם לא נעטוך עשיית לוחות אחר, כי אותו שעשה בצלאל קיים הוא לדורות, ולא אבד מן העולם, כי גנוז הוא, גם בשובו אלינו לא יאבד לעולם, וא"כ אין מציאות בעולם שנעשה ארון אחר". ועיי"ש עוד מש"כ לדחות הראיה ממנחות הנ"ל.

ומבואר מדברי, דבאמת אין עשיית הארון נוהג לדורות, ולכן אין למנותו גם במנין המצוות. ולפי"ז ניחא מה שלא היה בבית שני ארון, לפי שכיון שנשבה או נגנז אחר בית ראשון, שוב לא נצטוינו לעשות אחר תחתיו.

אבל לדעת הרמב"ן אכתי צ"ב, דלדברי דנוהגת מצוה זו לדורות גם כלפי הארון, א"כ אמאי בבית שני לא עשו הארון לאחר שנגנז (או נשבה).

ואכן יעוין במנ"ח מצוה צ"ו (אות א'), שכתב, "והנה מכלי המקדש לעשות ארון וכפורת כמפורש בתורה, אך עיקר עשיית הארון, כדי שיהיו הלוחות מונחים בתוכו, כמבואר בס' תרומה ונתת אל הארון שם את העדות ...ובבית ראשון שנגנז הארון עם העדות בימי יאשיה המלך ע"ה, לא עשו עוד ארון, ובבית שני לא היה הארון, כי למה צריך הארון כיון שנגנזו הלוחות גם כן אין מצוה לעשות ארון, והארון אינו מעכב...".

ומבואר מדברי המנ"ח, דכל עיקר עשיית הארון אינו אלא לצורך נתינת הלוחות בתוכו, ומעתה כל שאין לוחות, באמת אין טעם מצוה בעשיית הארון.

ולפי"ז מיושב אף לדעת הרמב"ן, דהנה דנוהגת מצוה זו דעשיית הארון לדורות, אבל זהו רק אם הלוחות קיימין ורק הארון נאבד, משא"כ בבית שני שאף הלוחות אבדו (עם הארון), וכבימא שם), א"כ אין מקום לעשיית ארון אחר, ואף אי נימא דלדעת הרמב"ן אין עשיית הארון הכשר מצוה בלבד, אלא מצוה בפני עצמה, מ"מ י"ל דס"ל דהארון והלוחות מעכבין זה את זה, ולכן לא היה שייך עשיית הארון בבית שני שלא היו בו הלוחות. וכן נקט המהר"ל בגור אריה בפרשתינו (כ"ה כ"א, ד"ה לא ידעתי), דהארון והלוחות מעכבין זא"ז, שכתב, "...ועל זה אמר עוד 'ונתת אל הארון את העדות'", שנה עליו הכתוב לעכב, שלא יהיה ארון אם אין עדות, ובבית שני שלא היו העדות לכל לא עשו את הארון". וכעין זה כתב הרש"ש ביומא שם, שהלוחות והארון מעכבין זה את זה (ועי' בדבריהם מה שכתבנו בזה לענין החושן).

וכן נקט המשך חכמה בפרשתינו (כ"ה כ"א) בדעת הרמב"ן גופיה, שכתב, "הנה כל הכלים עשו במקדש שני לבד הארון, כי הלוחות נגנזו, והלוחות מעכבים הארון, וב'קדשים' כל מקום שנכנס הכתוב, לעכב. לכן תנא היא קרא, דאינו ארון עד שיתן בו העדות, וכיון שבמקדש שני לא היו בו לוחות, גם לא היה ארון, ודו"ק. ויפה כתב הרמב"ן שאם נשבר הארון צריך לעשותו מחדש, שכל זמן שיש לוחות היה מצות עשה לדורות".

תשובה ל"מענינא דמגילתא"

בתשובה לשאלה, בהא דאיתא במגילה (פ"א מ"א), "מגילה נקראת באחד בשנים ועשר, בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר, לא פחות ולא יותר". היכן נרמז במגילה דין זה (מלבד המקורות שנזכרו בגמ').

כתב החשק שלמה בהגהותיו ריש מגילה (ב' א'), "מגילה נקראת ב"א וכו', ב"ב ויש רמז דסוכ גדול לזה במגילת אסתר. דהנה תיבת פורים נמצאת ח' פעמים במגילה, 'על כן קראו לימים האלה **פורים**' (ט' כ"ו), 'ומי **הפורים** האלה לא יעברו מתוך היהודים' (שם כ"ח), 'לקיים את אגרת **הפרים**' (שם כ"ט), 'לקיים את ימי **הפרים** האלה בזמניהם' (שם כ"א), 'ומאמר אסתר קיַם דברי **הפרים** האלה' (שם ל"ב). ויש לומר דבא לרמז דחמשה ימי פורים יש לענין קריאת המגילה".

והוסיף החשק שלמה דיוק נפלא בזה, "וכ"ל עוד, דהיינו טעמא דפורים קדמאה ותניינא כתיב 'פורים', מלא וא"ו, ותלתא בתראי כתיב 'פרים', חסר וא"ו, משום די"ד וט"ו הם פורים לכל דבר, לענין קריאת המגילה, ולמשתה ושמחה, ומשלוח מנות, להכי כתיב מלא, אבל ג' "פרים" בתראי דבאו לרמז על הכפרים שמקדימין ליום הכניסה ב"א ובי"ב ובי"ג, דאין פורים רק לקריאת המגילה בלבד, אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה, כתיבי חסר, להורות דאינו ימי פורים לכל דבר, רק לקריאת המגילה בלבד".

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "שלמה המלך [בן דוד ובת שבע]".

דמות הקשורה: רש"י כ"ה כ', "וכן תעשו. לדורות, אם יאבד אחד מן הכלים, או כשתעשו לי כלי בית עולמים, כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה **שלמה**, כתבנית אלו תעשו אותם. ואם לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו, לא היה לו לכתוב 'וכן תעשו', אלא 'כן תעשו', והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו".

שאחזה ימים רבים התענית – ששלמה התענה ימים רבים כדי שיזכה לחכמת התורה.

ששלמה התענה ימים רבים כדי שיזכה לחכמת התורה, כדאיתא בילקוט רש משלי (תתקכ"ט), "משלי. מ"ם גדולה, מלמד שהתענה [שלמה] ארבעים יום כדי שתנתן לו חכמת התורה כמשה, דכתיב (שמות ל"ד כ"ח), וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה".

וע"ע במדרש משלי א' א', "מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. ר' תנחום בר חניאלי

---

1 ובענין זה ע"ע ציץ אליעזר חי"כ סי' כ"ז, ובצל החכמה ח"ג סי' ב' (תשי"ח ר"א יוסבורג שליט"א בשיחה לזה).

2 ע"ע שו"ת חסד לאברהם או"ח סי' י"ב (תשי"ח ר"א אלפסי שליט"א, שציין לזה).

עוד הערונו לביאור 'טעם ודעת' (מהגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א) על ברייתא דמלאכת המשכן סוף פ"ג, ע"ש מה שהפליא להקשות ע"ד רבינו בחיי.

3 ובדברי מביא שחכמי חבל מראאגון פסקו ס"ת שעיבוד העורות נעשו

תשובות לפרשת תצוה - זכור

תשובה ל"מעשה דפורים רב""

בתשובה לשאלה, האם ראוי הדבר להכניס מחשב ביהמ"ד, שכשלומד נעזר עי"ז בלימודו, ומאידך אפשר שאינו כבוד ביהמ"ד, וגם שהוא שינוי גדול מצוות הלימוד מאז.

א) נידון זה מחולק לב' ענינים. א' מצד כבוד ביהמ"ד, ב' מצד לומדי ביהמ"ד. הנה במגילה ס"ח א' איתא: "ת"ר בתיכ"נ אין נוהגין בהן קלות ראש, אין אוכלין בהן ואין שותין בהן, ואין ניאותין בהן...".

ובשו"ע סי' קנ"א מעתיק השו"ע דין זה, ומוסיף [עפ"י הגמ' שם, ולפי הבנת הרמב"ם בפ"א מתפילה ה"ז]: "וח"ח ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בהם מדותק", ובמ"ב שם סק"ז, מביא מהמ"א שכתב: "דלאנשים הלומדים שם בקביעות, לעולם שעת הדחק הוא, דאם יצטרך ליקך לאכול ולשתות ביתו, בודאי יתבטל מלימודו". מבואר שלדעת השו"ע, אע"פ שמפריעו מלימודו, מ"מ אין זה נחשב לכתחילה, ולא התירו אלא משום שעת הדחק.

והרמ"א שם כתב: "וי"א שבביהמ"ד אפילו שלא מדוחק שרי", וכתב המ"ב בסק"ח: "אף דקדושת ביהמ"ד חמורה יותר מביהכ"נ כדלקמן בסי' קנ"ג ס"א, ס"ל דלענין חכמים ותלמידים שלומדים שם בקביעות, התירו להם אפילו שלא מדוחק, משום דביהמ"ד הוא ביתו, ולאו דוקא אכילה ושתיה, דה"ה לכל תשמישיהם שרי". ובביה"ל מוסיף עלה, דאע"פ שהרמ"א הזכיר להקל רק לענין אכילה ושתיה, דאפילו שלא מדוחק שרי, "מסתברא דיש להקל בה לענין שאר תשמישין, הואיל שלומדין בם כל היום".

ויש לדון מה הכוונה 'שאר תשמישין', ובפשוטות המדובר בדומה לאכילה ושתיה, כל דבר שזקוק לו מחמת קביעות לימודו שם. ואולם לענין קלות ראש וכדומה, ודאי שגם לח"ח אסור, וכמ"ש המ"ב שם בסק"ו: "דאסו' ח"ח אינו מוהזר על מורא המקדש", ומסתבר לפי"ד שגם בדבר שמקיל על לימודו, אינו עושה היתר לבטל מורא מקדש.

ב) אמנם בבה"מ סי' קנ"א אות י', מביא בשם הגו"ח פלאג'י זצ"ל בספרו 'ספר חיים' (סי' מ"ה אות ה'), שלעשן בביהכ"נ אסור משום לקלות ראש, אך לענין ביהמ"ד מסיק הבה"מ שם באות י"ג: "אע"ג דמרן ד"ל [בשו"ע] ס"ל דאף בביהמ"ד ולח"ח אין להתיר לאכול ולשתות בהם כ"א מדוחק, מ"מ כיון דיש מפרשים גם לשון 'מדוחק' הוא כדי שלא יתבטלו מלימודם וכו', יש להקל להח"ח לאכול ולשתות בביהמ"ד אם נצרכים לכך כדי שלא יתבטלו מלימודם וכו', וכן בשתיית עשן [עישון] בביהכ"נ, אין להתיר כ"א לצורך גדול, כגון שאין יכול להתאפק אם לא יעשן, וגם כדי שלא יתבטלו מלימודם".

וצ"ע, דאם זה נחשב לקלות ראש, איך מתירים ביטול מורא מקדש משום צורך גדול וביטול ת"ת. ואולי דלעשן כשלעצמו, לא גרע מאכילה ושתיה, למי שכ"כ זקוק לזה, אבל מ"מ חששו שיביא לקלות ראש, וכן משמע בשד"ח, אסיפת דינים, מערכת ביהכ"נ אות ז', בשם כמה אחרונים, ע"ש, ובסוף דבריו כותב בשם ה'פתח הדביר': "דעיינינו ראותו דפשט היתר שנותנים זה לזה [שבאמץ של עישון], בתוך ביהכ"נ] אפילו תופשי התורה, ואולי דכינן שאין נותנים אלא למי שיושב אצלו ימין ושמאל, לאו פרהסיא הוא", והיינו שבצינעא קצת אינו מביא לקלות ראש, ע"ש.

ג) שו"ר בערוך השלחן סי' קנ"א ה', שכותב: "ויש לתמוה על מה שעכשיו מקילים לדבר בביהכ"נ ובביהמ"ד אחר התפילה כמה דברים של חול, ודאי שהיתר וכו'. מיהו זה וודאי לעשן שם עלים מרורים כנהוג, ולהעלות שם עשן, וודאי איסור גמור יש בזה, ואין לך קלות ראש גדול מזה, ולא הותרה רק להישובים ולומדים שם כל היום או חצי היום, דזהו כאכילה אצלם, ולכן מותר להם בביהמ"ד ולא בביהכ"נ, ואשר כל אדם איסור גמור הוא".

ולפי"ד לכאורה, מי שטוען, שהדבר מסייעו ללימודו, שעי"ז שכותב במחשב את החידו"ת יושב ולומד יותר זמן, וכיו"ב, הרי הוא לסברא של צורך, אע"פ שאולי אין זה נאה כ"כ לביהמ"ד, שהרי גדולה מזו מצינו בירושלמי במס' מגילה פ' בני העיר הי"ג, שר' אמה התיר לתם מי שבא לביהמ"ד ללמוד תורה, שירשו לו להיכנס עם חמורו, וכתב ע"ז באג"מ או"ח א"ח סי' מ"ה: "אזינן דהכנסת חמור לביהכ"נ, אינו קלות ראש ובזיון יותר מאכילה ושתיה ושינה, דאם היא יותר מזה, לא היה ניתר לת"מ, דשל ה'חמור נושא ספרים, שמסייע ללומדים, ולצדד להיתירא.

ד) אלא שלכאו' הדברים מעוררים תמיהה, דהרי הדבר פשוט, שרב אמי לא התיר להכניס עשרה חמורים לביהכ"נ, אלא כגון שאירע בדרך ארעי וראקראי, שלא לדחותו מפני זה, אבל באופן שהדברים מפריעים את צורת ביהמ"ד, או שמפריעים ללומדים, פשיטא דאין להתיר.

וראיה לזה, ממש"כ במ"ס סי' צ"ח סק"ג בשם השל"ה, דאחד הטעמים למנוע מלהביא לביהכ"נ ילדיו הקטנים שעדיין לא הגיעו לחינוך, הוא משום ש'מבלבלים את המתפללים' (ועע"כש"ז בסי' קכ"ד סקכ"ח), הרי שדבר המפריע לציבור, אין היתר להביא לביהכ"נ. וכן כתב מרן בעל אש"מ שם בהמשך דבריו, לענין הכנסת בעל חי לביהכ"נ, כשהוא צורך, כגון לסומא עם כלבו, "ובודאי שכלב לא גרע מחמור... אך טוב שישב סמוך להפתח, שלא לבלבל את הציבור". ולכאו' פשוט, דבמקום שמבלבל את הצבור אף מדינא אסור, כמ"ש בשו"ת צ"צ הקדמון, דאין לצייר בביהכ"נ צירורים המפריעים את המתפללים מתפלתם, ע"ש.

ה) וע' באג"מ חו"מ ח"ב סי' י"ח, שנשאל לענין כולל אברכים שחלק מעוניינים לעשן, וחלק לא, וטוענים המתנגדים, שהדבר מפריע לה מכמה טעמים, וכתב שם בסוף דבריו: "ולא הזכרתי במה שכתבו דבר שגורם זה גם בטול תורה, כי זה אינו מוסיף לענין הנידון יותר, וגם אפשר שיאמרו המעשנין דמה שלא יניחום לעשן בביהמ"ד יהיה להם בטול תורה, ומאי חזית, אבל הדין ברור ופשוט כדכתבתי, שאסור להמעשנין לעשן בביהמ"ד כשנמצא שם אף אחד שאינו מעשן, שמצטער מזה, אף שמאינו ניזוק ונחלה וכו', אף אם לענין ביטול תורה יהיה יותר ביטול כשלא יניחו להמעשנים לעשן, דבכל אופן אסור למעשנים לעשן בביהמ"ד ובכל מקום שנמצאים אינשי דלא מעשנים ואומרים שמזיק להם, ואף אם רק מצטערים לבד".

ו) אשר לפי"ז יוצא, שאם עכ"פ הדבר מפריע ללומדים אחרים, לא זו בלבד אם הם הרוב, אלא אפילו אם רק למיעוט מפריע, אך אותו מיעוט הוא מהלומדים ואיתי' יגעים בתורה שם בכולל, דלימוד האיכות שעלול להיפגע מחמת זה, הוא מגרע מהביהמ"ד ואינו מאשר מיעוט הכמות, שכן קבלנו מרבותינו שאיכות עדיף על כמות[13]. ובפרט שאם הדבר יהא נפרע ע"כ, בהכנסת הרבה מכשירים כגון אלו לביהמ"ד, קרוב הדבר שהוא ביטול כבוד ביהמ"ד, בפרט כשהדבר גורם להפרעה ללומדים.

וכעי"ז ראה בשו"ת להורות נתן חו"א סי' ט', שכתב לענין מכשירי פלאפון בביהכ"נ: "ומכ"ש שיש להימנע מכך בישיבות ובבתי מדרש שבו לומדים תורה, וכמבואר ביו"ד (רמ"ו י"ז) דאין משיחין וכו', ועכ"פ שלא יגרום לביטול תורה דרבים ע"י השמעת קול של כלי זה". וא"כ בודאי בתוך ביהמ"ד בשעת סדרי הלימוד לכהמ"ח, יש להימנע מלהשתמש במכשירים כגון אלו, אף כשזה לצורך הלימוד, ולהמשיך בלימוד כמסורה הוא נגזר דור[14]. וטוב יעשו אותם הזקוקים אם יכתבו בביתם, אם לא כל היותר בחדר צדדי, אבל בעזרת נשים, אם אמנם הנידון מצד קדושת המקום, עיין בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' נ"א, שמוכיח דגם בעזרת נשים יש קדושת ביהכ"נ. מ"מ אם אינו מפריע ללומדים אחרים שם, י"ל דקיל טפי, וכמשנ"ת לעיל בעזה"י.

תשובה ל"חילוקא דפוריא"

בתשובה לשאלה, איך ליישב את מש"כ (אסתר א' ט'ז), "וַיֹּאמֶר מוּמֻכָן לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה וְשָׁתִי הַמַּלְכָּה...", ובמגילה ב"ב ב' איתא ע"ז, "א"ר כהנא, מכאן שההדיוט קופץ בראש", ופרש"י, "שהרי מהנה אותו הכתוב לבסוף, אלמא גרוע הוא מכולן, והוא קפץ בראש". והא בסנהדרין (ל"ב א', במשנה), "דיני נפשות מתחילין מן הצד", ופרש"י, "מן הצד. מן הקטנים, שמא יחייבנו הגדול ולא יראו לחלוק על דבריו, משום לא תענה על ריב", הרי שיש טעם שמתחילין מן הקטן כדי שלא ימשך מדעתו אחר הגדול.

הרשב"ם (אסתר א' ט"ז) כותב: "והנה ידמה שהיתר הסכמתם, כי כשתשאל עצה מהם, יתחיל הקטן מהם לדבר תחילה, כדי שתימשע עצת כל אחד מהם, כי אם דבר הגדול תחילה, הנה הנשארים יירא מלחלוק עמו, ולא תהיה שם עצה זולתי מאחד מהם, ולזה דיבר תחילה ממונן, שהיה הקטן מאלו החכמים, ולפי שישרה עצתו בעיני המלך והשרים, נעשתה עצתו"[15].

אכן דברי הרשב"ם אינם עולים בקנה אחד עם המבואר בגמ' מגילה הנ"ל, שמה שממונן קפץ לענות ראשון, הוא משום שהיה 'הדיוט קופץ בראש'. אמנם בירושלמי פ"ד דסנהדרין ה"ז נחלקו בזה האמוראים, ע"ש, דיש מ"ד דגם אצל הגוים בן, ושלכן פתח ממונן תחילה, וכן איתא במדרש אסתר ד' ו', וע"ש ביפה נוף.

ואולם יסוד דלישא חז"ל בפשוט הפסוק, נתבאר בחב' היטב בדברי רבינו הגר"א על פסוק זה, שכותב: "בגמ' אמרו, מכאן שההדיוט קופץ בראש, ולכאו' קשה, איך מוכח מכאן, אפשר שגם הם היו אומרים, אך שנתקיים דברו, להכי לא כתב אלא דברי ממונן. ונראה שדייקו מדיוקא מה דכתיב 'לפני המלך והשרים'[16], דפשיטא שלפני השרים אמר, והוא מיותר, לכך אמרו מכאן שהדיוט קופץ בראש".

תשובה ל"שושן סודות"

בתשובה לשאלה, היכן מצינו שהכנעת הרשע באה דוקא על ידי שמזכיר לו את מפלתו הראשונה.

איתא במגילה ט"ו א': "יוכל זה איננו שוה לי, א"ר אלעזר א"ר חנינא, בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך, אמר, כל זה אינו שוה לי, כדי"ח, דא"רחסדא, זה בא ברוזבולוט", ומפרש רש"י, "מרדכי בא אליו בטענת עושר, המן בא בטענת עוני, שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים[17] בכסרי לחם".

ובמדרש מגילה (אוצר המדרשים מ"א אות 60) מצינו, שכשהיה המן עובר שם, היה מרדכי מגביה את מנעלו, ששם היה רשום השטר מכירה בחתימת ידו של המן הרשע, ומראהו לו.

ובגמ' שם ט"ז א' איתא, כשבא המן אצל מרדכי לאחר שנצטוה להרכיבו על הסוס, ושאל במה עוסקים, והשיבו לו בסוגיית קומץ המנחה, "אמר להו, אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרת אלפי ככרי כספא דידי'. א"ל, רשע[18], עבד שקנה נכסים, עבד למי נוכסים למי", והנרעק"ל בגלהש"ס שם מציין לפרש"י ט"ו א' הנ"ל, שהיה עבדו משום שמכר עצמו למרדכי.

ולכאו' צ"ב, דבשלמא כאן שכבר ראה בהתחלת מפלתו, שקומץ המנחה ניצח להעשרת אלפים, ואם לא מתקנינו בדברים, אבל לעיל בדף ט"ו א', שהמן היה אז ברום הפסגה, וכסאו נתון מעל כל השרים, מדוע הקניטו, הרי קי"ל דאסור להתגרות ברשע שהשעה משחקת לו, כדאי' בברכות [ז' ב', ותלוי בתירוצי הגמ' שם], ומאי טעמא לא חשש מרדכי, ומצינו דישראל היה לפי טעמה עליו בזה, כדאיתא במגילה "י"ב ב', י"ג א': "רבא אמר, כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא, ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני, מה עשה לי יהודי דלא קטליה דוד לשמעי דאתליה מיניה מרדכי דמיקני ביה המן, ומה שילם לי ימיני דלא קטליה שלו לאגג דאתליה מיניה המן דמצער לישראל". ופרש"י, "לאידך גיסא, לצעקה ולא לשבח, איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הצער הזה".

וראיתי בדברי רבינו הרמח"ל עה"ת (אוצרות רמח"ל, מהדו' הגר"ח פרידלנדר זצ"ל, ח"ד עמ' התיר בזה מעיקב אביגו אחיו שלח לעשיו לכן גרתי', "עוד בשביל טעם אחר הזכיר מפלת לבן, לפי שמי שרוצה להכניע הס"א, **לא יש דבר שמכניע אותה כ"כ כמו להזכיר לה מפלתה שנעשה לה פעם אחרת**, ולכך עכשיו שהיה צריך להכניע הס"א בשביל עשו, הזכיר מפלתה פעם אחרת שעשה בבית לבן, כדי להכניעה עכשיו".

ולפי"ז י"ל, דמטעם זה חזר מרדכי שוב ושוב על הזכרת זה הדבר, שהמן בעת שפלותו אשר נשאר בלא פת לחם והוכרח למכור עצמו לעבד, שבהזכרת דבר זה, הוא המכניע הגדול כדי להכניעו שוב, כמ"ש רבינו הרמח"ל כאן.

תשובה ל"מענינא דזכירה"

בתשובה לשאלה, כיצד ניתן להוכיח ע"פ הכתוב (שמות י"ז י"ד), "כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים", ש'המן' לא היה 'בן אחר בן' מזרע עמלק.

הנה במכילתא פ' בשלח (מסכתא דעמלק, פרשה ב'), דרשו קרא הנ"ל, "את זכר, זה המן, עמלק, כמשמעו". והדברים צ"ב, מה כונת חז"ל בדרשא זו.

ויעוין משכ"ת באהבת יהונתן בביאורו להפטרת פ' זכור, עה"פ (ש"א ט"ו א'), "ויתפש אש אגג מלך עמלק חי", "נראה דשאול טעה במה שהחיה את אגג, מפני דאגג אמו היתה מן עמלק, דאמר לו שמואל 'כן תִּשְׁכָּל מנשים אמך'[1], ושאול סבר 'שׁוּאֵר אם, לאו שָׁאֵר הוא', וא"כ אין אגג מזרע עמלק, ולכך חמל עליו. ובאמת בנכרים הכל הולך

מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א, הועלה הנשאה, ומסקנת הדברים היתה, שהדבר אינו מתאים לבית המדרש של בני הישיבה. ולכן אנו מבקשים למנוע את התפשטות הדברים כאן, ומבקשים מכל בעלי המחשבים, לא להשתמש עם המחשבים בתוך בית המדרש".

וחכם אחד שליט"א הראנו מש"כ ברוח חיים (אבות פ' י"ד) "ודע לפני מי אתה עמל, ר"ל בפני ממש, כי הוא בעצמו עומד עליך, כי אין לו לתקה"ח בעולמו אלא ד"א של הלכה, ודז בזה להעיר אוזן בלימודים כי ה' צבקות שוכן שם". והאם כלך להרגיש בן בבית"א עם מחשבים במקום ספרים דפרס?

ושמענו מפי הגאון הגאון רבי שמואל אויערבך שליט"א, דהפסוק אומר לקדשים אשר בארץ חיים והזו לשאול, צריך לעמוד בתורה בטהרתה עד דרך קדושים מדור לדור, וע"כ ברור שא"א לשנות דברי בצביון בתי המדרש ותישיבות, ודעת לנבון נקל, שכיון שאין דעת חכמי דורינו שליט"א נוחה מדברים אלו, לא ישיגו באופן זה את תכלית בתי המדרשות להגדיל תורה ולהרבות תורה.

15 וב'יוסף לקח' א' ט"ו, בסוף הפסוק, אחרי שמבאר שם שכוונת אחשורוש היה להצילה הזו' סריסים חפצו להורגה (עי' תרגום ראשון ב' א'), "אז השיב ממונכן, עם היות שם גדולים ממנו, רצה להראות שזה דיני נפשות שאין מתחילין מן הגדול, היפך סברת אחשורוש". ובעיון יעקב כתב, דכשיודעים בודאי שידבר לחובה אין מתחילין מן חצד, ולכן נקרא הדיוט כשאר מקומות (תשו"ה לר"י רייכמן נ"י שהעיר זה).

16 וכמה מתאים לפי"ז הו"רמז' שכותב ב'פירוש הרוקח' על המגילה (מהדו' ר"י קלוגמאנן, ב"ב תשמ"ג, עמ' כ"א), "לפני המלך והשרים, בגימטריא הדיוט הוא קופץ בראש"' [בתחילת דברי כותב רמז נוסף - "ממונכן כתוב, מום כן, זהו מום שהדיוט קופץ בראש"].

17 ודברי המדרש הללו הובאו בילקוט רמז תתקכ"ו, "פעם אחת נתן המלך ממון [למרדכי והמן], ושגרם בראש ניישות לכבוש את המדינה, נטל המן ממון שלו ואכלו, ולא נשתייר לו ממון, כשבא להוציא על בעלי מלחמה לא היה בידו כלום, אבל מרדכי חצי שלי ממון היה בידו, בא המן אצל מרדכי, א"ל הלוני ממון זה שבידך, א"ל, אין אני מלוך אא"כ תמכור את נפשך לעבד לי, קבל על נפשו והלוהו, וכתב לו הרי המן עבדו

י"ל שהוא כבר כהגיע לחינוך מגילה, ושוב אין כאן חיוב למי שלא הגיע לחינוך, דהא גופא שיכול להבין המגילה, זהו גיל חינוך שלו, וא"כ אין כאן פלוגתא אלא לכו"ע דברי הירושלמי מתפרשין בהגיע לחינוך. אבל באמת דאיי כוונת הראבי"ה לקטן שלא הגיע לחינוך, שעיקר כוונתו לומר דבהגיע לחינוך דו' א"צ לטעמא שהיו בכלל הנס, דתפ"ל מדין חינוך, וע"כ רצ"ל אפילו שלא הגיע לחינוך כלל.

ובאמת לשון הראבי"ה שהנידון בקטן ר"יודע לשאול', וכן בספר הפרנס (תלמיד המהר"ם מרוטנבורג, סי' ר"ע), כתב בשם הראבי"ה, "ואפילו קטן שלא הגיע לחינוך, רק שיודע להבין ולשאול, צריך לשמוע מקרא מגילה", ומבואר לכאורה שהנידון אינו בקטנים היכולין לשמוע כל קריאת המגילה בדוקה, אלא כל שיודעין להבין ולשאול בעניינים אלו, ולפי"ז ניחא, דבאמת אם הנידון אשונו בר שמיעת כל המגילה כדבעי, ודאי הוא שלא הגיע לחינוך מגילה מצד חיוב חינוך דעלמא, אבל מצד פרסום הנס שפיר יש לחייבו, שע"י שמיעת המגילה, יבוא מעצמו לשאול איזה דברים שישמע בעת הקריאה, ויהא בזה פרסום הנס, וזה כעין שכתב המ"ב סקטי"ז בשם הלבוש, דמה"ט מצביאין הקטנים, כל נוהגין הקהל לקרות איזה פסוקים בקול רם, כגון איש יהודי וכו', "כדי לעורר הקטנים שלא יישנו, ויתנו לבם על הקריאה, ומקרין אותם הפסוקים בדי לחנכם" (אלא דלהמ"ב לשיטתו אין זה אלא מכח מנהג טוב של הבאת הקטנים, אבל לראבי"ה הבאת הקטנים הוא בחיוב חינוך, ולא רק מנהג טוב בעלמא).

ולהאמור חיוב הקטנים שלא הגיעו לחינוך במגילה, הוא כעין חיוב פרסומי ניסא דציאת מצרים לקטנים, שאמרו בפסחים ק"ח ב' דאף קטנים בכלל החיוב, ופרש"ב שם דטעמא משום דגם הם היו בכלל הנס שנאבלו, ומבואר בגמ' שם דלדעת ר' יהודה דאינו שמחלקין לקח קליות ואגוזים כדי שלא ישנו ויישאלו, והיינו דאף בשאינם בני חיוב ד' כוסות, מ"מ כדי לפרסם הנס יש לעשות טצדקי שישאלו ויספרו להם ענין יצי"מ, וה"נ אף באותם שאינם בני מגילה, מ"מ יש לעשות טצדקי לעוררם לשאול על דבר הנס ולפרסם להם.

אחר האם, אפילו ישראל שבא על הכותית, הוֹלד נכרי, וקי"ל".

והנה לדבריו שלא היה אגג 'בן אחר בן' מעמלק, א"כ לכאורה מה טעה שאול שהחיה לאגג, ולא קיי"ל בקדושין (ס"ז ב'), ד'באומות הלך אחר הזכר', וא"כ אין אגג מזרע עמלק ממש.

ולישב דברי הר"י אביישיע, כתב בספר חבצלת השרון ג' בשלח (עמ' של"א), ד"ל דלעולם במחיית עמלק יש ב' עניינים, הא', מחיית עמלק עצמו, והב', מחיית 'זכר' עמלק, וזהו שמצינו שציוה שמואל לשאול שלא יחמול על הצאן וכו', והיינו כדי שלא יזכר שם עמלק עץ אל הבהמה, וכדפרש"י בפ' כי תצא (כ"ה י"ט), "תמחה את זכר עמלק, מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה".

וא"כ ח"נ י"ל, דבאמת אגג אמנם לא היה מזרע עמלק ממש, שיהא בו תורת 'מחיית עמלק', אבל ודאי אינו עדיף מבהמת עמלק שיש בה תורת 'מחיית זכר עמלק', ובדבר זה טעה שאול, שהיה סבור שאין דין מחיית עמלק אלא בעמלק ממש ולא במה שהוא רק 'זכר' לעמלק.

ובזה ניחא שפיר כוונת המכילתא הנ"ל, דדרשו 'את זכר, זה המן', משום דהמן מזרע אגג, שהיה רק 'זכר' לעמלק, ולא עמלק ממש, אלא שגם זה נצטוינו למחות ולאבד, ו'עמלק כשמשמע', דהיינו מי שהוא עמלק ממש, זהו כשמשמע שצריך למחות כפשוטו ולא מצד שהוא 'זכר' בלבד.

ואמנם רבים הסוברים דזודאי המן ואגג היו מזרע עמלק 'בן אחר בן', ודלא כהר"י אייבשיץ הנ"ל, וכן העירו מהא דאיתא בהדיא בתרגום לאסתר פ"ג פ"א, וכן בתרגום שני שם, וכן במסכת סופרים (י"ג ו'), דהובא בהא דסדר הייחס דהמן לעמלק, והוא נזכר בכל הנוסחאות שם כ'בן אחר בן' עד אליפז בן עשו.

תשובה ל"מענינא דמגילתא"

בתשובה לשאלה, בהא דאיתא במגילה (ד' א'), "חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום", כיצד יתכן שיהא אדם פטור מקריאת המגילה בלילה (בלא אונס וכו' ב).

יעוין בשפת אמת במגילה שם, שדקדק בזה, למה נקט הלשון 'לשנותה ביום', ולא אמר בסתם דחייב לקרותה בלילה וביום. ועי"ש מה שכתב לבאר, ובסוף דבריו כתב עוד, "...ואפשר דהא דאמר 'ולשנותה' משום דיקר מצותה ביום היא, והקריאה בלילה היא רק שיהיה ביום קריאה שניה, ונ"מ בהא, דהיכא דביממא לא יהיה עליו חיוב, גם בלילה פטור, ונ"מ במוקף שנכנס לעיר בליל י"ד, וקודם עה"ש ילך למקומו, דפטור מקריאת הלילה".

ומבואר בדבריו, דעיקר קריאת המגילה בלילה הוא כדי לקרותה ביום פעם שניה, וממילא היכא דביום לא יקרא מאיזה טעם, אז אף בלילה אין טעם לקרות[20].

תשובה ל"חדוותא דפוריא"

בתשובה לשאלה, איזו מצוה מצינו שיתכן ומחויבים בה גם קטנים שלא הגיעו לחינוך.

הנה איתא במגילה (ד' א'), "ואמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס", ובפשוטו משמע שאין קטנים בכלל חיוב זה.

אמנם בירושלמי מגילה (פ"ב ה"ח), איתא, "בר קפרא אמר, צריך לקרותה לפני נשים, ולפני קטנים, שאף אותם הוו בספק. ר' יהושע בן לוי עבד כן, מכנש בנוי ובני בייתיה, וקרי לה קומיהון".

ומבואר, דלמבד חיוב הנשים מפני שהיו באותו הנס, אף קטנים בכלל חיוב זה. ובטור (סי' תרפ"ט) העתיק לה דרב"י ל, וכתב ע"ז, "ומכאן נוהגין במקצת מקומות להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה", וכ"כ המחבר שם ס"ו.

ובאמת צ"ב, דלפום ריהטא משמע בירושלמי דאף יונקי שדיים בכלל החיוב, שהרי הטעם הוא משום שהיו באותו הנס, שהגזירה היתה אף על קטנים ממש, ובאמת לא שמענו כן בשום אחד מן המצוות שיהיו קטני קטנים בכלל חיוב, לבד ממצוות 'הקהל', וגם שם הוא כדי 'ליתן שכר למביאיהם', אבל להביאם לשמוע מקרא מגילה מטעם שהיו בכלל הנס, ודאי אינו צדי שישמעו קריאת המגילה, וא"כ מה טעם יש להביאם כלל, הרי לא הגיעו לחינוך.

ואפשר דבאמת לדעת הירושלמי אין טעם הבאתם מצד שמיעת המגילה, אלא ענין הבאתם הוא כלפי הגדולים עי"ש דאי"ה זי שם זכרון להנס שאף הם היו בכלל הגזירה וניצולו, וזהו חידושו דבר קפרא וכן ריב"ל, דמלבד שמיעת הקריאה המגילה, וכן כמה מילי דעבדינן בשעת המגילה לפרסום הנס (כגון שקורין בקול איזה פסוקים), עוד יש כאן ענין בעצם מעמד קריאת המגילה בפני כולם, כשאף קטנים ממש עמהם, אף דבכולי שאר מצבים אותם לביהכ"נ ולא שייכי כלל בשום מצוה, ומשום שבזה מתפרסם הנס אצל הגדולים גם כלפי קטנים אלו, לרמז שהיו כולם בכלל הגזירה.

איברא, דבפוסקים מבואר שפירשו כוונת הירושלמי רק בקטנים שהגיעו לחינוך, והיינו שהחיוב בקטנים עצמן שישמעו המגילה, אבל בפחות מגיל חינוך אין חיוב כלל, וכן מבואר בהבגר"א ריש סי' תרפ"ט, דהמחבר כתב (שם ס"ו), "ומתנכים את הקטנים לקרותה", והגר"א ציין ע"ז דברי הירושלמי הנ"ל, הרי דס"ל דכוונת הירושלמי מגיל חינוך, שכן לשון המחבר 'ומתנכים...', וכן מסיים הגר"א "ואינו אלא חינוך כמו בכל מצוות", ורצ"ל, דאע"פ דהירושלמי תלי טעמא משום שהיו באותו הנס, מ"מ אינו אלא לרוחשא דמילתא, אבל עיקר הטעם משום חיוב למצוות[21].

וכבר עמדו המפרשים במש"כ הטור והמחבר ברישׁ הסימן דמתנכים את הקטנים את הקטנים לקרותה, ובסוף הסימן כתבו עוד, "ומנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה", דלכאורה תמוה, דהרי כבר כתבו ברישׁ הסימן דמתנכים הקטנים לקרותה, ומה צריך עוד לנקוט שמביאין אותם לשמוע מגילה.

ואכן בבה"ל (ד"ה מנהג), עמד בזה וכתב, "הנה בודאי כונת המחבר הוא דוקא על קטנים שהגיעו לחינוך, דהקטנים ביותר רק מבלבלין כמו שכתב המ"א, אא"כ מאי שייך בני מגהג טוב, ולא מדינא מחויבים לחנכם בקריאת המגילה או ע"כ בשמיעה וכנ"ל. ואולי דבזה היה יוצא אם היה קורא לפניהם בביתם, אבל כדי לפרסם הנס ביותר מנהג להביאם בביהמ"ד שישמעו בצבור כדי לחנכם שגם בגדולתם ישמעו בצבור".

ומבואר בדבריו, דזה פשוט דאין שום חיוב להביא קטנים שלא הגיעו לחינוך, ודברי הירושלמי יש לפרש שמלבד חיוב חינוך לעצם קריאת המגילה, עוד יש חיוב חינוך לפרסום הנס, שזה ע"י הבאתם לביהכ"נ לשמוע עם הציבור, אבל אין זה ענין פרסום הנס כלפי הגדולים וכנ"ל.

ואולם בראבי"ה (מגילה תקס"ט), העתיק דברי הירושלמי הנ"ל, וכתב עכ"ל, "מיהו נראה לי כיון דתלי טעמא מפני שהיו בנסים (נפשות), ואפילו קטן שלא הגיע לחינוך, רק שיודע להבין, צריך לשמוע מקרא מגילה, כדאמרינן מידי דהוי אנשים ועמי הארץ, ומסקינן אלא פרסומי ניסא, פירוש שיודע לשאול ומפרסמין הנס להם".

ומבואר בראבי"ה דרק פשרה, דאמנם קטנים ממש אינם בכלל החיוב, אבל זהו דוקא טף ממש שאינם מבינים כלום, אבל קטן שהוא בר הבנה, אף שלא הגיע לחינוך צריך לשמוע מקרא מגילה, משום דזיל בתר טעמא דאף הם היו בכלל הנס, ואם כי אף הטף היה לנו להביאם וכנ"ל, אבל זה היה פסיקא ליה דכל החיוב הוא כלפי הקטנים שישמעו המגילה בעצמם, וכל שאינו בר הכי כלל, א"א לחייבו בחינוך זה.

אבל כאמור דעת הפוסקים אינה כן, אלא דקבה בהגיע לחינוך חייב במגילה[22].

המשך תשובות גליון פרשת תצוה - זכור,
יופיעו בעזה"י בגליון פרשת ויקרא הבעל"ט.
התשובות על הציור יופיעו בעזה"י בגליון מיוחד לשבת הגדול.

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

הרצון להנות מהעולם קיים בכל הבריאה כולה, החל מהצמחים הנהנים מהמים שמשקים אותם, בעלי החיים מהאוכל שאוכלים ובני אדם מהנאותיהן, אך ככל שמתרבה הדעה, היא מפותחת יותר, שהיחסים עיריניים יותר להרגשה. לא הרי הנאת הצמחים מהמים כהנאת בעלי החיים מאכילתם, ואף לא הנאת בעלי החיים כהנאת בני האדם, וכמובן גם בקרב בני האדם, בני ניתן להשוות את הנאת הקטנים חסרי הדעה, לבין הנאת האדם הבוגר בעל הדעת, שכאשר יש לו דבר המביאו לידי הנאה, הרי זו הנאה דבר ומיותרת, הכמשלו הידוע של מלך כזה לחבר, הממחיש יסוד זה, שאף הנאות גופניות אינם באות לאדם אלא על ידי חושיו דדעתו, שאם יביאו לשיכור בעת שכרותו מאכלים משובחים ושתיה טובה וישמע נגונים ערבים, ושב בחברת אוהביו, הרי שכמעט לא יהנה מהם, ואם יספרו לו לאחר שסר יינו מעליו, יצטער עליהם כל הסובות הללו מבלי שיהנה מהם, ויחשוב את כל ההנאות הללו שבאו עליו כהפסד ולא כרווח, וזאת משום שלא בקש אותם כשהוא בדעה.

לפי יסוד זה השיב החבר למלך כזה על שאלתו, היאך יתכן והברכה שיהודי מברך על כל טובה הפוקדת אותו ועל כל מקרה ופגע, הא מוסיפה לו עונג על עונגו, כאשר בעיניו הגיוות הבין שכל ברכה היא "טרחה וטרדה נוספת". זוהא משום שללא ברכה לפני ההנאה, האדם מקבל מתוקה בחסרון דעת ואין חושיו עיריניים בכדי למצות את מלוא הנאתה ממנה, אך כשאדם מברך, ובברכתו הוא מתבונן מה היה חסר לו לולי אותה טובה ומה יש לו כעת, הרי שהברכה מכפילה את רגש הנאתו מן הדבר.

ומבאר הרב דברי, שכאשר אדם מברך שהיא"ו ריקימנו, כפי שצריך בכוונה ובהכנה נפשית, הוא חושב בליבו שהיה מזומן ומעומד למות, ומודה לה' שהחיה אותו וקיים אותו, ורואה את חייו כרווח והצלה, ועל כן הודאתו זו לה' גורמת לו שיהנה עוד יותר מחייו, ונמצא שהברכה הוסיפה לו עונג על עונגו. גם מי שעושה 'חשבון נפש', ורואה שמטבעו לא הגיע לו כל טובה ואף לא היה ראוי לה, ובכל זאת ה' הטיב עמו וסיפק לו את כל הנאותיו, הרי שהנאתו הנה אינה בכפל כפלים. ומה גם, אמר החבר, מחשבות אלו תקל עליו לסבול את המחלות ולעמוד בפני המות כשהוא יבוא, שיעבור את בוראו גם כשמסיר ממנו את הנאותיו ויודה לו על כך דיאמר (מיוב א' כ"א), "ה' נָתַן וְה' לָקָח יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ". וסיים החבר את דבריו, שהחולך בדרך זו, יחיה חיי נחת והנאה כל ימיו, ואילו מי שאינו חי בדרך זו, הנאותיו אינם הנאות ואינם אלא הנאות בהמיות, שמתנהג כבהמה שאין לה בחמנה והבנה, ובכל פעם שלא יעלה רצונו, חיי צער יחיה ויאבד ממנו כל טעם הנאותיו.

אחת מהמבוגרת שבדרך כלל יהודי לא זוכר את טעמה המתוק ושמחתו בה כשקיימה בגופו, היא מצוות המילה. מצוה זו קיימו בו וחתמו בה בשרו בברית קודש שהוא היה קטן ומחוסר דעה, ואינו זוכר ממנה דבר. ורק כאשר זוכה לקיימה בגיל מבוגר, אז מרגיש הוא בשמחה של מצוה ומודה ומברך לה' שזיכהו בקיומה, ובשמחתו זו הוא מעיד שאף אם היה עליו לקיים את המילה כעת, הוא שמח ומקבל עליה ועושה אותה בלבב שלם.

ומעטים הם אלו מסמיכות שונות ומשונות נתאחרו בקיומה, והם יכולים לספר על הרגשתם זו בקיום המצוה, למרות שנראה שיש עצר גדולה בקיומה, בכל אדם שמחתם בקיומה הוא גדולה עד אין ערוך ושיעור.

סיפורו של דוזלי אימפעלוווסקי שהסיער אחר המערכת המשפטית של מדינת פולין לאחר המלחמה העולמית האחרונה, יכולה ללמד אותה קמעה אודות מצוה זו של המילה. הידוע אודות סיפור זה מכתבי הסיפור של אותם שנים, ויתר הסיפור פסורו ברבים על ידי בעל המעשה, שכשנה לאחר שנסתיימה מלחמת העולם, בחודש אלול תש"י, באחד הימים הגיע זוג פליטי מלחמה, זליג ורעייתו, לעיר לזוטוב, מקום מגוריהם עד לפני המלחמה, שמנמה נמלטו מאימת המציף, ופנו אל עבר ביתו של דיזאר הימפעלוווסקי אחד משכניהם מאותה תקופה, וביקשו מנוסו שיסיע להם את בנם שהפקידו בידם בעת שנמלטו מהמקום.

דיזאר לא הבין כלל על איזה ילד הם מדברים. לטענתו הוא לא קיבל מהם מעולם ולד לשמור ולגדל, והילד היחיד שיש לו בביתו, הוא דוזלי בנו שאשתו ילדתהו, ואילו זליג ורעייתו טענו ביתו שמדובר בבנם שהפקידו בידו ביומה הראשון של המלחמה והכיבוש.

כאשר הוכיחו בין השנים הנחמדים, ושכנים רבים התאספו מסביב לשמוע מה אירע, ופיו של דיזאר ירק עליהם קללות נוראות, נכנס דיזאר לביתו על מנת להוציא כלי משחית בכדי להרוג את זליג החפץ לקחת ממנו את ילדו. באותה שעה נינש אליו יהן דזוליינינסקי, אחד השכנים שזכר אל אביו מהימים הטובים שקדמו למלחמה, ואף היה מ'חסידי אומות העולם', שהציל כמה ילדים בשנות הזעם והחזירם בתום המלחמה לחיק הוריהם, והצעיר לו להמלט מהרה לביתו לבכי שגם הוא יהרג אחיהם ותשאר אלמנה אז שתהרג יחד עמו. בריירה רבה לא היתה בידו, ושבים הוא נס מנוסת מתן מפני ערל שחפץ להורגו, ויחד עם רעייתו הוא נכנס בכלי הערל המחבוא בתחנה לבכוד מרודפו.

כששובו זליג ורעייתו בבית יתן שכנם, סיפר זליג ליהן מה שעבר עליהם בשבעת השנים האחרונות, מאז אותו יום שיעי בלילה, "ז'ז באולן תרצ"ט, בו פרצה המלחמה העולמית האחרונה ונודע להם על הפלישה של כוחות הרוע והרשע לפולנה. מתום שהוא בנה כבר שמע על תוכניותיהם המרושעות והאכזריות אם אלוה רשעים, על כן חשב להימלט יחד עם בניו הרבים ופנמה לתוכי המדינה אם אף למדינה שכנה עד יעבור זעם, כדרכם של מלחמות עיכולות להמשך שבועות ואולי עד חודשים. היות והיה להם גם ילד בכור בגיל הרבה מספר שנים, שנולד בנים ראשון באותו שבוע, ב"ב בחודש, חשבו בליבם שלא כדאי לטלטלו עמהם, אלא שאיירוהו אצל אחד משכיניהם עד שישובו בקרוב, ובחרו בדיזאר אחיה נראה בעיניהם שכן הגון שואהב לבנם, כידוע היה לכולם בשכונה, שמחמת שלא היו לו ילדים, תמיד חיבב את ילדי השכונה ואף עצב לם בלחיים בחיבה, ותמורת השמירה על בנם לתקופת המלחמה, הם שלמו לו בשרשרת מזהב כתור בעלת ערך רב.

מה שהיה בפועל, אמר זליג, כולנו יודעים, שבמלחמה נמשכה תקופה ארוכה ומרה של שש שנים, שבמהלכה המטרה הסופית והחשובה בעיניהם היתה מעמוד מול אותם רשעים, היתה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן קטן ונשים, ועל כן בשהכיבוש התקדם וגם הערים הפנימיות יותר נכבשו, נתפסנו והוסגרנו בנטאות נוראים במחסור וריעב ומגיפות קשות, בהם מתו יהודים רבים, ולאחר מכן הועברנו למחנות עבודה והשמדה, ואני רעייתי כל אחד למחנה אחר, וכל תשעת ילדינו עלו בסערה השמימה, ה' יקום דמם.

של שנים קשות ונוראות עברו עלינו, המשיך זליג בסיפורו, בהם סבלנו ענויים קשים עד מאוד, בשבכל על מתו אנשים במהנויים מהמום הרעב המחמלה, הקור והמחלות שהכו בנו ללא רחם, וידי הכובשים הרשעים שהרגו ורצחו ללא כל רחמים אבות על בנים ואמהות על עוללים שבחיקם, כאשר בכל יום מחדש לא יודעים אם יזכו לראות שוב את הזעקה, ובעבר לא יודעים אם יזכו לראות את השמש עולה וזורחת, ואף מחמת הריחוק שהיה בינינו, כל אחד לא יודע כלל מה מצבו של השני, המה הוא עדיין בין החיים המתענים או שכבר עלה בסערה השמיימה, ובכל עת מחשבות שנינו היה על בנינו התינוק שאותו השארנו אצל שכנינו למשמרת, שהוא היחידי שניצל מכל המלחמה הזאת, וקיוינו והתפללנו עליו בכל עת שנכינו ימשיך לשמור עליו ולגדלו בביתו ולא יסמרו לידי הרשעים הרוצחים.

לפני כשנה, כשנסתיימה המלחמה הנוראה, נקבצנו אודים מגאלים מאש, אחד מעיר ושנים ממשפחה, כל אחד חיפש ברשימות הניצולים אחר קרובי משפחה שנותרו לפליטה, ושמחה גדולה היתה לנו כשגילינו ששנינו שרדנו את התופת הנוראה הזו, ולאחר כשם חודשים התאחדנו יחדיו כששנינו בוכים יחדיו על תשעת הילדים הרבים שהיו לנו ועלו בסערה השמיימה, ומטכסים עצה להגיע אל בבנינו הקט שאותו השארנו למשמרת לאחר שכנינו.

עוד כמה חודשים עברו, עד שהצלחנו להגיע לכאן, למקום מגורינו לפני המלחמה, וניגשנו לביתו של דיזאר שכנינו, וכשלאחר מעקב קצר ראינו את בנינו הקטן שלנו והיה לילד בן שבע שנים, כשהוא מתחבבב בחצרו ומשוחק בשמחה, וזיהנו אותו בוראות על ידי המשפחה הקטנה שלו על יד האף, ושמחנו על מאוד שמלבד מה שבנינו זה יהה לנחנל מהגזירה שהיתה על כל תשעת אחיו, אם אף גדל בלא כל פחד וזאגה, בשלווה ובשמחה רבה.

כשדפקנו על דלת ביתו של דיזאר, והצגנו את עצמנו והתחלנו להודות לו על שגידל את בנינו, החל לצעוק עלינו שלא קיבל מאתנו מעולם כלום, ואף לא קיבל כל תינוק מאנשים אדם אחר, והילד שבביתו הוא בנו מאשתו שילדה לו לאחר שנים רבות בגם המתינו לילידתו, והרים אם קולו בגערת אזהרה שנתחלק מהביתו.

המתנו מעט עוד יעבור זעמו, וכעת לפני שעה קלה חזרתי לביתו לשוחח עמו, אלא שמיד כשדיזאר הא אותי, עוד בטרם פציתי את פי, הוא קיבל עליו עצמו לעולם, ולכל עדיף לכם לברר ולבדוק את הענין בעיסודיות ובחכמה מה כדאי לעשות, וזו שאוהב את היהודים יון להם את העצה והתבונה כיצד כיצד לבם לחיקם.

יתכן שאם תמתינו זמן מה, תוכלו לשכור כמה ברזינים שיבואו אל ביתו ויקחו ממנו את בנכם בכח גדול, אלא שספק רב אם יוכלו להצילה בפעולה זו, כי כידוע דיזאר הוא ברזין ואמיץ, ואנה יולם עמהם וישיב לכם מלחמה שערה, כאשר במהלך החסיפה הילד לכם לחפוג חליכה. ובמיוחד אם יוודע לשלטונות שעליהם ברזינים לביתו לבקש אותו בבית, תוכלו לגלות את שארית הגזרה בכדי בהכלא. מהסיבות הללו גם לא נראה מציאותי לשלוח איזה בנם מומחה שיפרוץ לביתו וינגוב את הילד.

מה שאולי כן מציאותי, הוסיף וקבע, שאם תעלמו לחלוטין מהראיה, ויותן לא יחשוב יותר מפנכם, ובעוד שנה או שנתיים כשהילד יגדל עוד קצת, באחת ההזדמנויות שהוא ישלח את בנו לטייל בחוויה הקרובה אל בכם מאחר, תוכלו לשלוח מי שיאהרנו לו ויחטוף אותו, אבל גם זה לא בהכרח רעיון מוצלח, כי אם תִפָּפֵס אזי תאבדו את האפשרות שאיפ עוד הוא ישוב אליכם, מלבד הסיכוי הרב בדבר הענוש שישיתו עליכם. ובמיוחד שישנו סיכוי רב לתפיסתכם, שמיד כשדיזאר יבחין בהעלמותו, הוא יקבה לרשויות והחשד הראשון יפול עליכם.

אולי אם תמתינו עוד זמן מה, ייעץ יותן, עד שמערכות השלטון יתייצבו קמעה, ואז תשכרו 'עורך דין' מוצלח המומחה בתחומו, סינסה לפעול בדרכים משפטיות לחשיב לכם אם יולדכם מחיקו של הבא לגוזלו ולעושקו מכם.

בריזה רבה לא היתה לזליג ורעייתו, ועל כן הם קיבלו את עצתו של יותן, כאשר הם מבקשים ממנו שימשיך לעקוב אחרי בנם ויעדכן אותם במכתבים מעמת לעת לפי הכתובת שישלחו לו, וכן עם יעלה לו רעיון חדש ויעיל כיצד נוכל יותן להוציא את הילד מידי גוזלו ולהשיבו אל חיקם, יכתבו לבם.

שעה קלה לאחר מכן יצאו זליג ורעייתו את ביתו של יותן ואת העיר שבורים ורצוצים עד מאוד, שהנה הם כבר קרובים לבנם יחידם שנותר לפליטה מכל שעדת ילדיהם ה' יקום דמם, ומנעו מהם לקחתו עמהם, ואם היה גודל אצל משפחה יהודית ומתחך לתורה ויראה ומאכלו כשר, היה להם נחמה מסוימת, אבל בנם נמצא ברשות גוי אם לא שבבל עקבו נוסף שהוא נמצא אצלו, הוא לומד ממנו עוד ממידותיו המגושמות והנוסות ומעמשיו הרעים והשפלים, ואוכל מאכלות אסורות המוסיפים לטמטם אל לבו הטהור והזך. זליג נזכה לחזק את עצמו ורעייתו שיוה רצון ה' שכעת לא יצליחו בדבר, וכנראה שהם לא התפללו מספיק על גאולתו מידי הערל שמחזיק בו, וכאשר יתחזקו באמונה בה' וירבו להתפלל על כך, בבקר תמצא הדרך בם בפם יחזור אליהם.

כל אותה עת השקיף דיזאר מחלון ביתו אל עבר ביתו של יותן שכנו, וזמן קצר אחרי שזליג ורעייתו יצאו מביתו של יותן, בא אליו דיזאר ובקשו לקבוע דעתו מאמרו אל זליג ורעייתו ומה כוונותיהם לעשות בכדי להוציא מבנם אם בנו. יותן השיבו בדברי מרמה, שהוא דיבר אתם ושכנעם שלא כדאי להם להתחיל עמו ובודאי שלא יצליחו להוציא מבנו את בן יחידו, ומה גם שרוב הסיכויים שהילד כלל אינם בנו, ועל כן כדאי לם לחשוב מאותו תינוק שהיה להם ולעלות לפלסטין, המקום אליו עולים רבים מהפליטים היהודים שנשארו במדינה כאן, ואולי שם יוולדו לם ילדים חדשים במקום כל אלו שאבדו מהם.

דיזאר השיב לזליג ורעייתו הלוא חשש מאוד מאותו יהודי שלא יחטוף לו את בנו, והוא כבר עמד לשולחו לאחיו המתגורר באחד הכפרים הנידחים בקצה המדינה, מקום בו היהודי לא יוכל למוצאו לעולם, ועל כן הוא מאוד מודה לזליג שלכן לשכסכן טוב הוא דאגה לסלק מעליו את אותו יהודי ולחלוטין לפלסטין. דיזאר יצא מבית יותן שמח וטוב לב, כעת עם נסיעת זליג לפלסטין כבר לא היה מי שיבוא לקחת ממנו את בנו שאימץ לעצמו לצמו לבנם מעצם הבנים, ושב לביתו לבשר לרעייתו את דבר הבטחונה הטובה שמעם. עוד זמן מה עבר, וכראות דיזאר שזליג לא מנסה כלל לשוב ולבקש את בנו ואף לא פנה אל הרשויות בכדי שיסייעו בידיו, נרגע לגמרי מחששותיו, ושב אל סדר יומו הרגיל.

זליג ורעייתו הלכו לתתגורר ביער אחרת במרחק רב ממקום מגוריהם ומקום המצאותו של בנם, וכמתאצת שנה נוספת קשה עברה וחלפה עליהם, בה הם תתפללו ובכו אל ה' יום ויום שישיב לם את בנם יחידם ויציל מידי אותו ערל. באותה עת הם תתייעצו עם כמה מידידיהם במקום מושבם, והעצה שהיתה נראית בעיניהם בעיניהם הוא לנסיע ולעלות מהכל. היא בדבר פניה לעורך דין מומחה, ובמיוחד שבמהלך תקופת חוק הגר זו השלטון המקומי התבסס והתייצב יותר, וכבר היה שייך לנסות לפעול בדרכים משפטיים להשיב אלהים את בנם.

בפגישה אל עורך דין המתמחה במקרים דומים, הוברר להם שישנו סיכוי מסויים בהצלחת מערכת משפטית להשבת הילד לחיק הורין, אלא שמכבד העלות האסטרונומית של מערכה משפטית, יש בה גם סיכון מסוים, שאם יפסידו בה, יסתם הגולל על כל נסיון אחר להשיבו, שחרי אם אותו אחד שמחזיק בילד יקבל נוסחפקה של בית המשפט שהילד שלו, הרי בוודאי שלא יסכים לשחרר, ואף למצוא דרך לחטוף אותו בכדי להשיבו אליכם, נדון מראש לכישלון, היות וחשדם של הרשויות יפול מיד עליכם, ומלבד מה שהילד ילקח מכם, עוד תעניש בעונשים חמורים של מאסרים ממושכים לשנים רבות.

הספק בדבר המעשה אשר עשיר, היא כבד לב ולשלוח אותו לא ידעו עם מי יוכלו להתייעץ בדבר ולהגיע להכרעה בדבר מה ? שואל מעמהם בשעה קשה ונוראית זו. באותה עת אינה ה' לעירם ולמקומם אחד מהרבנים שהיה מהלמדיי חכמים המובהקים שבבר מקע שמו עוד בטרם המלחמה, בשנות המלחמה בקעה עליו יעקו שבעת מדורי גיהנום, כשאיבד בהם את יליוו הרבים וכל בני קהילתו קרובין, ולמרות היותו אדם מוצל מאש, שבר כלי בכל נופו מחמת יסורי איוב שעבר במחנות הנוראים, נפשו וליבו היו בריאים לחלוטין, והוא השקיע את כל כוחותיו לחשיב לב בנים על אבות, לעורר ולנחם אם כל הפליטים להתגבר על העבר ולהשקיע בעתיד, ולשוב להקים בתים נאמנים לה' ותורתו, להקפיד על כשרות ולקבוע עתים לתורה.

כשנכנסו זליג ורעייתו לרב וסיפרו לו את מה שעבר עליהם ועל בניהם, ה' יקום דמיהם הטהורים. הוא שמע את דבריהם בשים לב יחד עמם עד מידת הזמן שפגשה בהם. ובשמעו את ספקם בנוגע בנם השבוי בידי אותו ערל רשע, חשיבם שיתייעץ בדבר וישיב להם דבר תוך זמן קצר. כבר למחרת השיבם הרב שיבוא אל בית הכנסת של פניה לעורך דין, והוא מברכם בברכה מרובה מה' יהיה בעזרם שיצליחו לחשיב את בנהם לחיקם ולגדלו לתורה ולחומה ולמעשים טובים. ובסיום דבריו הוסיף להם חבלית שכרות המכילה סכום הגון, ואמר לם שיהיה והוצאות פדיית בנם משביו הם גדולים עד מאוד, הוא שמח להיות עמם שותף במצוה גדולה זו, ועל כן הוא מוסר בידיהם סכום זה.

מכתבו של יותן שהעניק בדבר הזהירות שעליהם לנקוט שעם תחילת המערכה המשפטית דיזאר לא יבריח את הילד לאיזה כפר נידח ולא יוכלו יותר לאתרו, הדיר שינה מעיניהם, אלא שלטענת עורך הדין המתמקדה במקרים דומים, אין כאן כמעט ובבכה מרובה מה' יהיה בעזרם שיצליחו לחשיב את בנם לחיקם ולגדל לתורה ולחומה ולמעשים טובים. ובסיום דבריו הוסיף להם חבלית שכרות המכילה סכום הגון, ואמר לם שיהיה והוצאות פדיית בנם משביו הם גדולים עד מאוד, הוא שמח להיות עמם שותף במצוה גדולה זו, ועל כן הוא מוסר בידיהם סכום זה.

מכתבו של יותן שהעניק בדבר הזהירות שעליהם לנקוט שעם תחילת המערכה המשפטית דיזאר לא יבריח את הילד לאיזה כפר נידח ולא יוכלו יותר לאתרו, הדיר שינה מעיניהם, אלא שלטענת עורך הדין המתמקדה במקרים דומים, אין כאן כמעט ובבכה מרובה מה' יהיה בעזרם שיצליחו לחשיב את בנם לחיקם ולגדל לתורה ולחומה ולמעשים טובים. ובסיום דבריו הוסיף להם חבלית שכרות המכילה סכום הגון, ואמר לם שיהיה והוצאות פדיית בנם משביו הם גדולים עד מאוד, הוא שמח להיות עמם שותף במצוה גדולה זו, ועל כן הוא מוסר בידיהם סכום זה.

לאחר שחלפה שנה נוספת ונודע שהשלטון הרוסי במדינה עומד לאחוז בה יותר בחזקה ושערי המדינה עומדות להסגר בפני תושביה, מיהרו זליג ורעייתו יחד עם בנם לברוח מהמדינה מארץ דמים זו אל עבר מדינה אחרת בה לא שלט המגף הרוסי. באחד הימים כשהלך האב עם בנו ברחובה על היער שהיתה חדשה לבם, והילד שהיה רגיל שהוריו קונים לו כל מה שתחפץ, ראה איצעוע חדש גדול ומיוחד שאך היה יקר עד מאוד, וכהרגלו פנה אל אביו בבקשה שיקנהו לו. האב עשה דעתו היה רוכש לו מה שביקש ולאחר מכן היה מנסה לקבל את הסכמת הילד לקיים הברית, ניסה הפעם בדרך אחרת. הוא אמר לו שהיות ומדובר במשחק יקר עד מאוד, ואינו עומד בתקציבו, יקשה עליו לקנותו. אבל אם הוא יסכים שיעשו לו את הברית אזי, שזהו דבר עקשה לו, הוא יתאמץ ויקנה לו את אותו המשחק.

למחרת בבוקר פנה הילד להוריו ואמר להם, שהוא חושב ששוה לו לעבור את הכאב של המילה בכדי לזכות במשחק היקר, ועל כן הוא מסכים לקיים בנם את המצוה. זליג הסביר לו, שאם הוא כבר מסכים לקיים את המצוה, כדאי שיעשה את זה לשם ה', כי ה' רוצה, ולא למען הפרס, למרות שהוא גם יקבל את הפרס. עוד באותו היום זכה הילד להכנס בבריתו של אברהם אבינו, ונקרא שמו בישראל, דוד מאיר, על שם אבי אביו ואבי אמו, שנרצחו במלחמה הנוראה על ידי הנורמנים ימ"ש.

כאשר רק הסתיימה הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו, פנה דוד מאיר להוריו ואמר לם שהם בתתרגשות גדולה ובדמעות של גיל המבלבל, שאינו חפץ כלל במתנה הגדולה שהבטיחוהו, שכעת הוא מרגיש שמתנה גדולה ועצומה עלו שזכה להכנס בבריתו של אברהם אבינו, ושמחת המצוה כה גדולה בלבו, שאינו צריך כל מתנה או משחק אחר, ובודאי שלא כפרס על קיום המצוה.

בסעודת המילה שערכו עבורו הוריהם בקרב הרוחים פליטי המחנות, ביקש חתן חשמחה דוד מאיר לשאת דברים, ואמר לכל הציבור, שמקובל בציבור שבכיו של התינוק בעת הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה הוא מחמת הכאב והצער מהמילה, אך לדעתו זה לא נכון, שהרי אף אחד לא שאל את התינוק מדוע ועל מה הוא בוכה, וגם אין מי שיזכור בגדלותו מה שעבר עליו קקטונתו בכדי שיספר זאת לאחרים. אני חושב, אמר דוד מאיר חתן דנן, שהתינוק בכה מרוב שמחה, על שזכה לקיים את המצוה החשובה הזו, ונכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

לאחר כמן נעמד אבי הבן וסיפר לציבור את החלום המפעים והנורא שחלם בלילה שקדם למשפט המכריע בשו זכו באופן נסי ונס לקבל את בנם הנימול חזרה שיוכל לשוב לאיהדותו, שבחלומו התגלה אליו קקנו מאיר המוכר מפולנ מופלג בחכמה ובמדע, ובאמרו, לו, דע! בלפני נדמה בשעת מעלה ועושה, אבל בעצם הקב"ה בבנדוז ובעצמו מסובב את כל הסיבות ועושה את כל המעשים, ועל כן, מחר בעת המשפט המכריע, גם אם יראה לך שאפסה כל תקוה לבנו לקיים לבנו לקיים לבנו לקיים

סיפור ושאלה בציר

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש".

הרצון להנות מהעולם קיים בכל הבריאה כולה, החל מהצמחים הנהנים מהמים שמשקים אותם, בעלי החיים מהאוכל שאוכלים ובני אדם מהנאותיהן, אך ככל שמתרבה הדעה, היא מפותחת יותר, החושיים עירניים יותר להרגישה, כך מתגברת הנהאה. לא הרי הנאת הצמחים מהמים כהנאת בעלי החיים מאכילתם, ואף לא הנאת בעלי החיים כהנאת בני האדם, וכמובן גם בקרב בני האדם, לא ניתן להשוות את הנאת הקטנים חסרי הדעת, לבין הנאת האדם הבוגר בעל הדעת, שכאשר יש לו דבר המביאו לידי הנאה, הרי זו הנאה רבה ומיוחדת, וכמשלו הידוע של מלך כוזר ל'חָבֵר', הממחיש יסוד זה, שאף הנאות גופניות אינם באות לאדם אלא על ידי חושיו ודעתו, שאם יביאו לשיכור בעת שכרותו מאכלים משובחים ושתיה טובה וישמע ניגונים ערבים, וישב בחברת אוהביו, הרי שכמעט לא יהנה מכל אלו, ואם יספרו לו זאת לאחר שסר יינו מעליו, יצטער שזכה לכל הטובות הללו מבלי שיהנה מהם, ויחשוב את כל ההנאות הללו שבאו עליו כהפסד ולא כרווח, וזאת משום שלא קבל אותם כשהוא בהכרה ובדעה.

לפי יסוד זה השיב החבר למלך כוזר על שאלתו, היאך יתכן והברכה שיהודי מברך על כל טובה הפוקדת אותו ועל כל מקרה ופגע, היא מוסיפה לו עונג על עונגו, כאשר בעיניו הגויות הבין שכל ברכה היא "טרחה וטרדה נוספת". וזאת משום שללא ברכה לפני ההנאה, האדם מקבל אותה בחסרון דעת ואין חושיו עירניים בכדי למצות את מלוא ההנאה ממנה, אך כשאדם מברך, ובברכתו הוא מתבונן מה היה חסר לו לולי אותה טובה ומה יש לו כעת, הרי שהברכה מכפילה את רגש הנאתו מן הדבר.

ומבאר החבר את דבריו, שכאשר אדם מברך 'שהחיינו וקיימנו', כפי שצריך בכוונה ובהכנה נפשית, הוא חושב בליבו שהיה מזמון ומעוותד למות, ומודה לה' שהחיה אותו וקיים אותו, ורואה את חייו כרווח והצלה, ועל כן הודאתו זו לה' גורמת לו שיהנה עוד יותר מחייו, ונמצא שהברכה הוסיפה לו עונג על עונגו. גם מי שעושה 'חשבון נפש', ורואה שמטבעו לא הגיע לו כל טובה ואף לא היה ראוי לה, ובכל זאת ה' הטיב עמו וסיפק לו את כל הנאותיו, הרי שהנאתו מהם היא בכפל כפליים. ומה גם, אמר החבר, מחשבות אלו תקל עליו לסבול את המחלות ולעמוד בפני המות כשהוא יבוא, שיעבוד את בוראו גם כשמסיר ממנו את הנאותיו ויודה לו על כך ויאמר (איוב א' כ"א), "ה' נָתַן וַה' לָקָח יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ". וסיים החבר את דבריו, שההולך בדרך זו, יחיה חיי נחת והנאה כל ימיו, ואילו מי שאינו חי בדרך זו, הנאותיו אינם הנאות אנושיות אלא הנאות בהמיות, שמתנהג כבהמה שאין לה הבחנה והבנה, ובכל פעם שלא יעלה כרצונו, חיי צער יחיה ויאבד ממנו כל טעם הנאותיו.

אחת מהמצוות שבדרך כלל יהודי לא זוכר את טעמה המתוק ושמחתו בה כשקיימוה בגופו, היא מצוות המילה. מצוה זו קיימו בו וחתמו את בשרו בברית קודש כשהוא היה קטן ומחוסר דעה, ואינו זוכר ממנה דבר. ורק כאשר זוכה לקיימה בבנו שנולד לו, אזי מרגיש הוא בשמחה של מצוה ומודה ומברך לה' שזיכהו בקיומה, ובשמחתו זו הוא מעיד שאף אם היה עליו לקיים את המילה כעת, היה שש ושמח בקיומה ועושה אותה בלבב שלם.

מועטים הם אלו שמסיבות שונות ומשונות נתאחרו בקיומה, והם יכולים לספר על הרגשתם זו בקיום המצוה, למרות שנראה שיש צער גדולה בקיומה, בכל זאת שמחתם בקיומה היא גדולה עד אין ערוך ושיעור.

סיפורו של דוזלי חימעלעווסקי שהסעיר את המערכת המשפטית של מדינת פולין לאחר המלחמה העולמית האחרונה, יכולה ללמד אותה קמעה אודות מצוה זו של המילה. הידוע אודות סיפור זה מכתבי העתים של אותם שנים, ויתר הפרטים סופרו ברבים על ידי בעל המעשה, שכשנה לאחר שנסתיימה מלחמת העולם, בחודש אלול תש"ו, באחד הימים הגיע זוג פליטי מלחמה, זליג ורעייתו, לעיר דזלוטוב, מקום מגוריהם עד לפני המלחמה, שממנה נמלטו מאימת המציק, ופנו אל עבר ביתו של דיזאר חימעלעווסקי אחד משכניהם מאותה תקופה, וביקשו ממנו שישיב להם את בנם שהפקידו בידם בעת שנמלטו מהמקום.

דיזאר לא הבין כלל על איזה ילד הם מדברים. לטענתו הוא לא קיבל מהם מעולם ילד לשמור ולגדל, והילד היחיד שיש לו בביתו, הוא דוזלי בנו שאשתו ילדתהו, ואילו זליג ורעייתו טענו בעוז שמדובר בבנם שהפקידו בידו ביומה הראשון של המלחמה והכיבוש.

כאשר הויכוח בין השנים התעצם, ושכנים רבים התאספו מסביב לשמוע מה אירע, ופיו של דיזאר ירק עליהם קללות נוראות, נכנס דיזאר לביתו על מנת להוציא כלי משחית בכדי להרוג את זליג החפץ לקחת ממנו את ילדו. באותה שעה ניגש אליו יוהן דזולישינסקי, אחד השכנים שזכר את זליג מהימים הטובים שקדמו למלחמה, ואף היה מ'חסידי אומות העולם', שהציל כמה ילדים בשנות הזעם והחזירם בתום המלחמה לחיק הוריהם, והציע לו להמלט מהרה לביתו לפני שגם הוא יהרֵג ואשתו תשאר אלמנה או שתהרג יחד עמו. ברירה רבה לא היתה בידו, ושוב הוא נס מנוסת מות מפני ערל שחפץ להורגו, ויחד עם רעייתו הוא נכנס לבית הערל האחר בכדי להנצל מרודפו.

כשישבו זליג ורעייתו בבית יוהן שכנם, סיפר זליג ליוהן את מה שעבר עליהם בשבעת השנים האחרונות, מאז אותו יום שישי נוראי, י"ז באלול תרצ"ט, בו פרצה המלחמה העולמית האחרונה ונודע להם על הפלישה של כוחות הרוע והרשע לפולניה. מחמת שהוא כבר שמע על תוכניותיהם המרושעות והאכזריות של אותם רשעים, על כן חשב להימלט יחד עם בניו הרבים פנימה לתוככי המדינה או אף למדינה שכנה עד יעבור זעם, כדרכם של מלחמות שיכולות להמשך שבועות ואולי אף חודשים. היות והיה להם גם תינוק קטן בן כמה ימים ספורים, שנולד ביום ראשון באותו שבוע, ב"ב בחודש, חשבו בליבם שלא כדאי לטלטלו עמהם, אלא שאירוהו אצל אחד משכניהם עד שישובו בקרוב, ובחרו בדיזאר שהיה נראה בעיניהם שכן הגון שאוהב ילדים, כידוע היה לכולם בשכונה, שמחמת שלא היו לו ילדים, תמיד חיבב את ילדי השכונה ואף צבט להם בלחיים בחיבה, ותמורת השמירה על בנם לתקופת המלחמה, הם שלמו לו בשרשרת מזהב טהור בעלת ערך רב.

מה שהיה בפועל, אמר זליג, כולנו יודעים, שהמלחמה נמשכה תקופה ארוכה ומרה של שש שנים, כשבמהלכה המטרה המרכזית והחשובה ביותר שעמדה מול אותם רשעים, היתה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן טף ונשים, ועל כן כשהכיבוש התקדם וגם הערים הפנימיות יותר נכבשו, נתפסנו והוסגרנו בגטאות נוראים במחסור רעב ומגיפות קשות, בהם מתו יהודים רבים, ולאחר מכן הועברנו למחנות עבודה והשמדה, אני ורעייתי כל אחד למחנה אחר, וכל תשעת ילדינו עלו בסערה השמימה, ה' יקום דמם.

שש שנים קשות ונוראות עברו עלינו, המשיך זליג בסיפורו, בהם סבלנו עינויים קשים עד מאוד, כשבכל עת מתו אנשים בהמוניהם מחמת הרעב והמחסור, הקור והמחלות שהכו בנו ללא רחם, ויד הכובשים הרשעים שהרגו ורצחו ללא כל רחמים אבות על בנים ואמהות עם עולליהם שבחיקם, כאשר בכל יום מחדש לא יודעים אם יזכו לראות שוב את השקיעה, ובערב לא יודעים אם יזכו לראות את השמש עולה וזורחת, ואף מחמת הריחוק שהיה בינינו, כל אחד לא יודע כלל מה מצבו של השני, האם הוא עדיין בין החיים המתענים או שכבר עלה בסערה השמיימה, ובכל עת מחשבות שנינו היה על בנינו התינוק שאותו השארנו אצל שכננו למשמרת, שהוא היחידי שניצל מכל המלחמה הנוראה הזו, וקיוינו והתפללנו עליו בכל עת ששכנינו ימשיך לשמור עליו ולגדלו בביתו ולא ימסרו לידי הרשעים הרוצחים.

לפני כשנה, כשנסתיימה המלחמה הנוראה, נקבצנו אודים מוצלים מאש, אחד מעיר ושנים ממשפחה, וכל אחד חיפש ברשימות הניצולים אחר קרובי משפחה שנותרו לפליטה, ושמחה גדולה היתה לנו כשגילינו ששנינו שרדנו את התופת הנוראה הזו, ולאחר כמה חודשים התאחדנו יחדיו כששנינו בוכים יחדיו על תשעת הילדים הרבים שהיו לנו ועלו בסערה השמיימה, ומטכסים עצה להגיע אל עבר בנינו הקט שאותו השארנו למשמרת בידי שכנינו.

עוד כמה חודשים עברו, עד שהצלחנו להגיע לכאן, למקום מגורינו לפני המלחמה, וניגשנו לביתו של דיזאר שכננו, וכשלאחר מעקב קצר ראינו את בנינו הקטן שגדל והיה לילד בן שבע שנים, כשהוא מסתובב בחצרו ומשחק בשמחה, וזיהנו אותו בודאות על ידי השומא הקטנה שהיתה לו על יד האף, ושמחנו עד מאוד שמלבד מה שבננו זה זכה להנצל מהגזירה שהיתה על כל תשעת אחיו, הוא אף גדל בלא כל פחד ודאגה, בשלווה ובשמחה רבה.

כשדפקנו על דלת ביתו של דיזאר, והצגנו את עצמנו והתחלנו להודות לו על שגידל את בנינו, החל לצעוק עלינו שלא קיבל מאתנו מעולם תינוק, ואף לא קיבל כל תינוק משום אדם אחר, והילד שבביתו הוא בנו מאשתו שילדה לו לאחר שנים רבות בהם המתינו ללידתו, והרים את קולו בגערת אזהרה שנסתלק מהרה מביתו.

המתנו מעט עד יעבור זעמו, וכעת לפני שעה קלה חזרתי לביתו לשוחח עמו, אלא שמיד כשדיזאר ראה אותי, עוד בטרם פציתי את פי, הוא קם עלי בחמת זעם, והחל לצעוק עלי צעקות נוראות המלוות בקללות נמרצות ובתוספת דברים על כי הצורר לא סיים את מלאכתו בהשמדת היהודים, ומחמת צעקותיו הוזעקו השכנים שבאו ונתאספו מסביב, ולא נחה רוחו עד שמיהר לביתו להוציא כלי משחית ולכלות בי את זעמו, ואילו לא נמלטתי ברגע האחרון בזכותך, מי יודע מה היה מעולל לי ולרעייתי חלילה.

יוהן שהיה גוי מוזר שאהב יהודים וחפץ לעזרם ולסייעם, חשב יחד עם זליג מה הדבר הטוב ביותר שהוא יוכל לעשות במצבו כעת. זה לא היה סוד שלמרות שהמלחמה הסתיימה זה כשנה, בכל זאת חיי יהודים היו הפקר. בכל אותה תקופה התפרסמו מאות מקרים אודות יהודים אודים מצלים מאש שחזרו מעמק הבכא וביקשו לקבל חזרה את בתיהם שנגזלו מהם על ידי שכיניהם, ואותם השכנים הגזלנים קמו עליהם ורצחום נפש וברוב המקרים השלטונות כלל לא הענישו את אותם רוצחים ואף לא חקרו את דבר הריצחה, ועל כן היה לם לחשב את דרכם שתהיה לתועלת.

זאת ועוד, טען יוהן, שאם דיזאר השכן יחשוב שהם חפצים לקחת ממנו את בנו, הרי הוא יוכל להעלימו אל עבר אחד מקרוביו בקצוי הארץ, ושוב הוא יעלם מהם לעולמים, ועל כן עדיף להם לברר ולבדוק את הענין ביסודיות ובחכמה מה כדאי לעשות, וה' שאוהב את היהודים יתן להם את העצה והתבונה כיצד להשיב את בנם לחיקם.

יתכן שאם תמתינו זמן מה, תוכלו לשכור כמה בריונים שיבואו אל ביתו ויקחו ממנו את בנכם בכח גדול, אלא שספק רב אם יוכלו להצליח בפעולה זו, שכידוע דיזאר הוא בריון ואמיץ, והוא ילחם עמהם וישיב להם מלחמה שערה, כאשר במהלך החטיפה הילד יוכל להפגע חלילה. ובמיוחד אם יוודע לשלטונות ששלחתם בריונים לביתו לחטוף את בנו, תוכלו לבלות את שארית חייכם בבית הכלא. מהסיבות הללו גם לא נראה מציאותי לשלוח איזה גנב מומחה שיפרוץ לביתו ויגנוב את הילד.

מה שאולי כן מציאותי, הוסיף יוהן ואמר, שאם תעלמו לחלוטין מהאיזור, ויוהן לא יחשוש יותר מפניכם, ובעוד שנה או שנתיים כשהילד יגדל עוד קצת, באחת ההזדמנויות שהוא ישלח את בנו לטייל בחורשה הקרובה או בכל מקום אחר, תוכלו לשלוח מי שיארוב לו ויחטוף אותו, אבל גם זה לא בהכרח רעיון מוצלח, כי אם תִּתָּפסו אזי תאבדו את האפשרות שאי פעם הוא ישוב אליכם, מלבד הסיכוי הרב בדבר העונש שישיתו עליכם. ובמיוחד שישנו סיכוי רב לתפיסתכם, שמיד כשדיזאר יבחין בהעלמותו, הוא יפנה לרשויות והחשד הראשון יפול עליכם.

אולי אם תמתינו עוד זמן מה, יעץ יוהן, עד שמערכות השלטון יתייצבו קמעה, ואז תשכרו 'עורך דין' מוצלח המומחה בתחום, שינסה לפעול בדרכים משפטיות להשיב לכם את ילדכם מחיקו של הבא לגוזלו ולעושקו מכם.

ברירה רבה לא היתה לזליג ורעייתו, ועל כן הם קיבלו את עצתו של יוהן, כאשר הם מבקשים ממנו שימשיך לעקוב אחרי בנם ויעדכן אותם במכתבים מעת לעת לפי הכתובת שישלחו לו, וכן אם יעלה לו רעיון חדש ויעיל כיצד ניתן להוציא את הילד מידי גוזלו ולהשיבו אל חיקם, יכתבו להם.

שעה קלה לאחר מכן יצאו זליג ורעייתו את ביתו של יוהן ואת העיר שבורים ורצוצים עד מאוד, שהנה הם היו קרובים לבנם יחידם שנותר לפליטה מכל עשרת ילדיהם ה' יקום דמם, ונמנע מהם לקחתו עמהם, ואם היה גודל אצל משפחה יהודית ומתחנך לתורה ויראה ומאכלו כשר, היה להם נחמה מסוימת, אבל בנם נמצא ברשות גוי גס שבכל יום נוסף שהוא נמצא אצלו, הוא לומד ממנו עוד ממידותיו המגושמות והגסות וממעשיו הרעים והשפלים, ואוכל מאכלות אסורות המוסיפים לטמטם את לבו הטהור והזך. זליג ניסה לחזק את עצמו ורעייתו שזה רצון ה' שכעת לא יצליחו בדבר, וכנראה שהם לא התפללו מספיק על גאולתו מיד הערל שמחזיק בו, וכאשר יתחזקו באמונה בה' וירבו להתפלל על כך, כבר תִּמָּצא הדרך בה בנם יחזור אליהם.

כל אותה עת השקיף דיזאר מחלון ביתו אל עבר ביתו של יוהן שכנו, וזמן קצר אחרי שזליג ורעייתו יצאו מביתו של יוהן, בא אליו דיזאר וביקש לדעת מה אמרו לו זליג ורעייתו ומה כוונותיהם לעשות בכדי להוציא ממנו את בנו. יוהן השיבו בדברי מרמה, שהוא דיבר איתם ושכנעם שלא כדאי להם להתחיל עמו ובודאי שלא יצליחו להוציא מידו את בנו יחידו, ומה גם שרוב הסיכויים שהילד כלל אינם בנו, ועל כן כדאי להם לשכוח מאותו תינוק שהיה להם ולעלות לפלסטין, המקום אליו עולים רבים מהפליטים היהודים שנשארו במדינה כאן, ואולי שם יוולדו להם ילדים חדשים במקום כל אלו שאבדו מהם.

דיזאר השיב ליוהן שהוא חשש מאוד מאותו יהודי שלא יחטוף לו את בנו, והוא כבר עמד לשולחו לאחיו המתגורר באחד הכפרים הנידחים בקצה המדינה, מקום בו היהודי לא יוכל למוצאו לעולם, ועל כן הוא מאוד מודה לו שכשכן טוב הוא דאג לסלק מעליו את אותו יהודי ולשלחו לפלסטין. דיזאר יצא מבית יוהן שמח וטוב לב, כעת עם נסיעת זליג לפלסטין כבר לא יהיה מי שיבוא לקחת ממנו את הבן שאימץ לעצמו לפני כמה שנים, ושב לביתו לבשר לרעייתו את דבר הבשורה הטובה ששמע. עוד זמן מה עבר, וכראות דיזאר שזליג לא מנסה כלל לשוב ולבקש את בנו ואף לא פנה אל הרשויות בכדי שיסייעו בידיו, נרגע לגמרי מחששותיו, ושב אל סדר יומו הרגיל.

זליג ורעייתו הלכו התגורר בעיר אחרת במרחק רב ממקום מגוריהם ומקום המצאותו של בנם, וכמחצית שנה נוספת קשה עברה וחלפה עליהם, בה הם התפללו ובכו אל ה' יום יום שישיב להם את בנם יחידם ויצילו מידי אותו ערל. באותה עת הם התייעצו עם כמה מידידיהם במקום מושבם, והעצה שהיתה נראית בעיניהם טובה ויעילה מהכל, היה בדבר פניה לעורך דין מומחה, ובמיוחד שבמהלך תקופת זמן זו השלטון המקומי התבסס והתייצב יותר, וכבר היה שייך לנסות לפעול בדרכים משפטיות להשיב אליהם את בנם.

בפנייתם אל עורך דין המתמחה במקרים דומים, הוברר להם שישנו סיכוי מסויים בהצלחת מערכת משפטית להשבת הילד לחיק הוריו, אלא שמלבד העלות האסטרונומית של מערכה משפטית, יש בה גם סיכון מסוים, שאם יפסידו בה, יסתם הגולל על כל נסיון אחר להשיבו, שהרי אם אותו אחד שמחזיק בילד יקבל גושפנקא של בית המשפט שהילד שלו, הרי בודאי שלא יסכים להשיבו, ואף למצוא דרך לחטוף אותו בכדי להשיבו אליכם, נדון מראש לכישלון, היות וחשדם של הרשויות יפול מיד עליכם, ומלבד מה שהילד ילקח מכם, עוד תענשו בעונשים חמורים של מאסרים ממושכים לשנים רבות.

הספק בדבר המעשה אשר יעשו, היה כבד על זליג ורעייתו ולא ידעו עם מי יוכלו להתייעץ בדבר ולהגיע ההכרעה בדבר מה ה' שואל מעמהם בשעה קשה וגורלית זו. באותה עת אינה ה' לעירם ולמקומם אחד מהרבנים שהיה מהתלמידי חכמים המובהקים שכבר פקע שמו עוד בטרם המלחמה, ובשנות המלחמה עברו עליו שבעת מדורי גיהנום, כשאיבד בהם את ילדיו הרבים וכל בני קהילתו וקרוביו, ולמרות היותו אוד מוצל מאש, שֶבר כלי בכל גופו מחמת יסורי איוב שעבר במחנות הנוראים, נפשו וליבו היו בריאים לחלוטין, והוא השקיע את כל כוחותיו להשיב לב בנים על אבות, לעודד ולנחם את כל הפליטים להתגבר על העבר ולהשקיע בעתיד, ולשוב להקים בתים נאמנים לה' ותורתו, להקפיד על כשרות ולקבוע עתים לתורה.

כשנכנסו זליג ורעייתו לרב וסיפרו לו את מה שעבר עליהם ועל בניהם, ה' יקום דמיהם הטהורים. הוא שמע את דבריהם ובכה יחד עמם על מידת הדין שפגעה בהם. וכששמע את ספקם אודות בנם השבוי בידי אותו ערל רשע, השיבם שיתייעץ בדבר וישיב להם דבר תוך זמן קצר. כבר למחרת השיבם הרב שינסו את הדרך על פנֶיָה לעורך דין, והוא מברכם בברכה מרובה שה' יהיה בעזרם שיצליחו להשיב את בניהם לחיקם ולגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ובסיום דברי הושיט להם חבילת שטרות המכילה סכום הגון, ואמר להם שהיות והוצאות פדיית בנם משביו הם גדולים עד מאוד, הוא שמח להיות עמם שותף במצוה גדולה זו, ועל כן הוא מוסר בידיהם סכום זה.

מכתבו של יוהן שהגיעם בדבר הזהירות שעליהם לנקוט שעם תחילת המערכה המשפטית דיזאר לא יבריח את הילד לאיזה כפר נידח ולא יוכלו יותר לאתרו, הדיד שינה מעיניהם, אלא שלטענת עורך הדין המתמחה במקרים דומים, אין כאן כמעט מקום לחששם זה, וזאת משום שעם הגשת התביעה למערכת המשפטית, הוא יבקש מהם שיוציאו 'צו' האוסר על דיזאר להחביא את הילד או להעבירו למקום אחר, ואם יעשה זאת, הוא ורעייתו יענשו בעונשים חמורים של מאסרים ממושכים וקנסות עצומים, בשל פגיעה בצוי בית המשפט. והמציאות היא, טען עורך הדין, שרובם המוחלט של התושבים חוששים מהפרת צוי בית המשפט.

למרות שעורך הדין התחיל במערכה המשפטית, בכל זאת ידעו זליג ורעייתו נאמנה, שאין להם כלל לתלות את עיניהם בערכאותיהם של גויים, אלא רק בה', וכל פעילותם זו היא אך ורק בתורת השתדלות המוטלת עליהם לעשות בשעה קשה זו.

המערכת המשפטית קיבלה את בקשת עורך הדין והוציאה צו חמור האוסר על דיזאר להחביא את הילד או להעבירו למקום אחר, עד שיוכרע גורלו על ידי המשפט. מלבד זאת הם הוציאו צו נוסף האוסר עליו ועל רעייתו ועל הילד לצאת מתחומי המדינה, כאשר צו זה הופקד למשמרת אצל משטרת הגבולות, כדי שיוכלו למנוע ממנו לברוח אם ינסה לעשות זאת.

כאשר נקבע מועד המשפט, הוסיפו זליג ורעייתו בתפילותיהם ותחנוניהם לה' שיציל את בנם מידי הגוי הערל הרע שמחזיק בו בשביו אצלו, ובכל יום סיימו שניהם את ספר התהלים בבכיות רבות, וקיוו שה' יראה בעונִם וצרתם ויושיע אותם בהצלת בנם יחידם שנותר להם לפליטה.

במהלך המשפט סיפר זליג בפני השופטים

המשך בעמוד הבא

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

המשך מעמוד הקודם

כיצד זמן קצר לפני פלישת האויבים למדינה ילדה אשתו בן, וכמה ימים לאחר מכן, ביום בריחתו מהכובשים האכזריים מסר את בנו התינוק הקטן לשכנו דיזאר, שהיה חשוך ילדים ואהב ילדים, וביקש ממנו שישמור עליו לתקופה קצרה עד שתסתיים המלחמה, ושילם לו תמורת זאת ברכוש רב, שהביא לו את שרשרת הזהב הגדולה שהיתה להם בירושה מאבותיהם. והוסיף ואמר שיש לו סימן על הילד שהוא בנו, שיש לו איזה שהיא שומא קטנה על יד האף. בסיום דבריו של זליג, נעמד דיזאר והחל לספר את גירסתו לסיפור, שלא היו דברים מעולם, הוא לא קיבל שום ילד או תינוק בשנות המלחמה, ובמיוחד שאשתו היתה באותם ימים זמן קצר אחרי לידת בנם שסוף סוף נולד להם לאחר שנים רבות של צפיה, ובודאי שלא היה מקבל לביתו כל תינוק קטן נוסף.

במהלך המשפט התווכחו והתכתשו רבות עורכי הדין של השנים, כאשר עורך הדין של זליג ביקש לקבל אישורים על כך שאשת דיזאר ילדה את התינוק, ואילו דיזאר טען שהיות ולידתו היתה בימים של תחילת המלחמה, לא היה כל רישום ילודים באותם ימים טרופים. הוסיף עורך הדין של דיזאר, שלפני שכלל דנים אם הילד הוא של מרשו או לאו, על היהודון להוכיח שכלל היה לו תינוק באותה עת, ושהוא מסרו למרשו.

הסימן של השומא שהזכיר זליג שהיתה בפני התינוק, אינה כל ראיה אודות שהוא בנו, טען עורך הדין של ההגנה. יתכן והוא ראה את הילד והבחין בה ומחמת כן הוא מדבר עליה. האם הייתה לילד איזו שהיא כויה בגופו שאל עורך הדין, וכשזליג לא ידע לענות על שאלתו זו, בטענה שעוד בהיותו תינוק רך הוא מסרו לשכנו, ויתכן והוא נכווה אצלו, ראה זאת בית המשפט כעוד חסרון בטענותיו של זליג.

מחצית שנה נוספת עברה וחלפה, בה היו עוד שלשה ישיבות סוערות של בית המשפט, בהם כל צד ניסה להוכיח בראיות כאלו ואחרים שהצדק עמהם. התביעה ביקשה לחקור את המיילדת שלטענת דיזאר יילדה את אשתו, אלא שהיא כבר לא היתה בין החיים. גם העדות שהצליח להביא עורך הדין של זליג ששרשרת הזהב שאשתו של דיזאר עונדת, היא השרשרת שהיתה שייכת לאשת זליג, לא הועילה דבר. דיזאר טען שהוא קנה אותה מאחד העגלונים בעיר, שסיפר לו שבה שילמו לו משפחה מרובת ילדים על נסיעה ארוכה לקצה המדינה.

בישיבה האחרונה של בית המשפט, העלה אחד השופטים רעיון מבריק. השופט טען שישנו כאן ויכוח בין היהודי לבין הפולני אודות הילד למי הוא שייך, האם הוא ילד יהודי או ילד פולני, ומבחינה משפטית לא הצלחנו להגיע להכרעה ברורה בדבר הצדק עם מי, ובודאי שהתביעה לא הצליחה להוכיח שיש להוציא את הילד מידי אלו שמוחזקים כהוריו, ועל כן מן הראוי לדחות את בקשתם על הכף, אלא שישנו רעיון פשוט היאך ניתן להגיע לאמת ולדעת מה המציאות האמיתית.

שקט מוחלט השתרר בהיכל בית המשפט, כולם ציפו לשמוע את רעיונו של השופט. והשופט המשיך בדבריו, שכולנו יודעים שהיהודים מלים את בניהם, ואם כן עלינו רק לבדוק אם הילד המדובר הוא ערל או מהול, אם הוא מהול, הרי אות וסימן ברור הוא שבן הוא לאומה היהודית, ואם אינו מהול...

בעוד כל הנוכחים מתפעלים מרעיונו המבריק שהינו גם פשוט להכרעת הספק והויכוח, נשמעה שאגה נוראה מרעייתו של זליג והיא נפלה מעולפת בהיכל בית המשפט. לאחר כמה דקות בהם שפכו עליה מים וניסו לעוררה מעלפונה, היא התעוררה לרגע קט, וזעקה במלא כוחה, שהילד נמסר לשכנם עוד בטרם חלפו שמונת ימים ללידתו, הזמן בו יהודים מלים את בניהם, ועל כן עובדת היותו ערל אינה מהוה ראיה שהוא בנו של השכן. מיד לאחר שסיימה את דבריה, נפלה האם שוב מעולפת.

אחד מעובדי בית המשפט שהיה לו ידע רפואי בסיסי, שפך עליה מים וניסה לעוררה מעלפונה, ולאחר מאמצים רבים הצליח בכך, והורה שעליהם להוציאה מבית המשפט בכדי שתרגע מעט ורוחה תשוב אליה. השופטים הכריזו על הפסקה של חצי שעה, בכדי שהאם תוכל לשוב לאיתנה, ויוכלו להכריז על פסק הדין בענין הילד.

כשחלפה מחצית השעה וזליג ורעייתו חזרו לאולם המשפט, החל השופט בהקראת פסק הדין, שמסקנתו הכואבת היתה, שהילד ישאר בביתו של דיזאל. רעייתו של זליג שהבינה את המסקנה של פסק הדין, ביקשה מהשופטים לומר עוד דבר אחד. למרות שפסק הדין כבר היה כתוב ודבריה לא יעלו ולא יורידו דבר, בכל זאת נעתרו לה השופטים ונתנו לה אפשרות לומר דבר מה.

לצערי הרב אני מבינה, אמרה הרעייה, שנכשלנו בתביעה ובית המשפט עומד להחליט שבני יקירי היחיד שניצל מכל עשרת בני, ישאר בבית השכן אצלו הפקדנוהו באותו ליל בריחה נוראי, והמשמעות העיקרית שלו היא שהוא יגדל כגוי ולא כיהודי, ובמיוחד שאפילו הוא לא נימול כיהודי. והיות והאשמה בדבר שהוא לא נימול היא מחמת בריחתנו ביום הששי ליידתו, והיינו יכולים להמתין עוד יומים ולמולו ורק לאחר מכן לברוח, על כן היא מבקשת שיתירו להם למול את הילד כדי שכאשר יגדל ידע שהוא יהודי, ואם ירצה יוכל לחזור ליהדותו.

בריחתו מהכובשים האכזריים מסר את בנו התינוק הקטן לשכנו דיזאר, שהיה חשוך ילדים ואהב ילדים, וביקש ממנו שישמור עליו לתקופה קצרה עד שתסתיים המלחמה, ושילם לו תמורת זאת ברכוש רב, שהביא לו את שרשרת הזהב הגדולה שהיתה להם בירושה מאבותיהם. והוסיף ואמר שיש לו סימן על הילד שהוא בנו, שיש לו איזה שהיא שומא קטנה על יד האף. בסיום דבריו של זליג, נעמד דיזאר והחל לספר את גירסתו לסיפור, שלא היו דברים מעולם, הוא לא קיבל שום ילד או תינוק בשנות המלחמה, ובמיוחד שאשתו היתה באותם ימים זמן קצר אחרי לידת בנם שסוף סוף נולד להם לאחר שנים רבות של צפיה, ובודאי שלא היה מקבל לביתו כל תינוק קטן נוסף.

במהלך המשפט התווכחו והתכתשו רבות עורכי הדין של השנים, כאשר עורך הדין של זליג ביקש לקבל אישורים על כך שאשת דיזאר ילדה את התינוק, ואילו דיזאר טען שהיות ולידתו היתה בימים של תחילת המלחמה, לא היה כל רישום ילודים באותם ימים טרופים. הוסיף עורך הדין של דיזאר, שלפני שכלל דנים אם הילד הוא של מרשו או לאו, על היהודון להוכיח שכלל היה לו תינוק באותה עת, ושהוא מסרו למרשו.

הסימן של השומא שהזכיר זליג שהיתה בפני התינוק, אינה כל ראיה אודות שהוא בנו, טען עורך הדין של ההגנה. יתכן והוא ראה את הילד והבחין בה ומחמת כן הוא מדבר עליה. האם הייתה לילד איזו שהיא כויה בגופו שאל עורך הדין, וכשזליג לא ידע לענות על שאלתו זו, בטענה שעוד בהיותו תינוק רך הוא מסרו לשכנו, ויתכן והוא נכווה אצלו, ראה זאת בית המשפט כעוד חסרון בטענותיו של זליג.

מחצית שנה נוספת עברה וחלפה, בה היו עוד שלשה ישיבות סוערות של בית המשפט, בהם כל צד ניסה להוכיח בראיות כאלו ואחרים שהצדק עמהם. התביעה ביקשה לחקור את המיילדת שלטענת דיזאר יילדה את אשתו, אלא שהיא כבר לא היתה בין החיים. גם העדות שהצליח להביא עורך הדין של זליג ששרשרת הזהב שאשתו של דיזאר עונדת, היא השרשרת שהיתה שייכת לאשת זליג, לא הועילה דבר. דיזאר טען שהוא קנה אותה מאחד העגלונים בעיר, שסיפר לו שבה שילמו לו משפחה מרובת ילדים על נסיעה ארוכה לקצה המדינה.

בישיבה האחרונה של בית המשפט, העלה אחד השופטים רעיון מבריק. השופט טען שישנו כאן ויכוח בין היהודי לבין הפולני אודות הילד למי הוא שייך, האם הוא ילד יהודי או ילד פולני, ומבחינה משפטית לא הצלחנו להגיע להכרעה ברורה בדבר הצדק עם מי, ובודאי שהתביעה לא הצליחה להוכיח שיש להוציא את הילד מידי אלו שמוחזקים כהוריו, ועל כן מן הראוי לדחות את בקשתם על הכף, אלא שישנו רעיון פשוט היאך ניתן להגיע לאמת ולדעת מה המציאות האמיתית.

שקט מוחלט השתרר בהיכל בית המשפט, כולם ציפו לשמוע את רעיונו של השופט. והשופט המשיך בדבריו, שכולנו יודעים שהיהודים מלים את בניהם, ואם כן עלינו רק לבדוק אם הילד המדובר הוא ערל או מהול, אם הוא מהול, הרי אות וסימן ברור הוא שבן הוא לאומה היהודית, ואם אינו מהול...

בעוד כל הנוכחים מתפעלים מרעיונו המבריק שהינו גם פשוט להכרעת הספק והויכוח, נשמעה שאגה נוראה מרעייתו של זליג והיא נפלה מעולפת בהיכל בית המשפט. לאחר כמה דקות בהם שפכו עליה מים וניסו לעוררה מעלפונה, היא התעוררה לרגע קט, וזעקה במלא כוחה, שהילד נמסר לשכנם עוד בטרם חלפו שמונת ימים ללידתו, הזמן בו יהודים מלים את בניהם, ועל כן עובדת היותו ערל אינה מהוה ראיה שהוא בנו של השכן. מיד לאחר שסיימה את דבריה, נפלה האם שוב מעולפת.

אחד מעובדי בית המשפט שהיה לו ידע רפואי בסיסי, שפך עליה מים וניסה לעוררה מעלפונה, ולאחר מאמצים רבים הצליח בכך, והורה שעליהם להוציאה מבית המשפט בכדי שתרגע מעט ורוחה תשוב אליה. השופטים הכריזו על הפסקה של חצי שעה, בכדי שהאם תוכל לשוב לאיתנה, ויוכלו להכריז על פסק הדין בענין הילד.

כשחלפה מחצית השעה וזליג ורעייתו חזרו לאולם המשפט, החל השופט בהקראת פסק הדין, שמסקנתו הכואבת היתה, שהילד ישאר בביתו של דיזאל. רעייתו של זליג שהבינה את המסקנה של פסק הדין, ביקשה מהשופטים לומר עוד דבר אחד. למרות שפסק הדין כבר היה כתוב ודבריה לא יעלו ולא יורידו דבר, בכל זאת נעתרו לה השופטים ונתנו לה אפשרות לומר דבר מה.

לצערי הרב אני מבינה, אמרה הרעייה, שנכשלנו בתביעה ובית המשפט עומד להחליט שבני יקירי היחיד שניצל מכל עשרת בני, ישאר בבית השכן אצלו הפקדנוהו באותו ליל בריחה נוראי, והמשמעות העיקרית שלו היא שהוא יגדל כגוי ולא כיהודי, ובמיוחד שאפילו הוא לא נימול כיהודי. והיות והאשמה בדבר שהוא לא נימול היא מחמת בריחתנו ביום הששי ליידתו, והיינו יכולים להמתין עוד יומים ולמולו ורק לאחר מכן לברוח, על כן היא מבקשת שיתירו להם למול את הילד כדי שכאשר יגדל ידע שהוא יהודי, ואם ירצה יוכל לחזור ליהדותו.

השופטים ועורכי הדין וכל הנמצאים באולם בית המשפט לא הבינו כלל את דרישת ובקשת האם, שדבריה הללו האחרונים היו חסרי כל בסיס ואחיזה משפטית, שהרי אם הילד אינו שלהם, מדוע שיורו להוריו שימולו אותו, וכי יתכן שמאן דהוא יוכל לתבוע שירשו לו לעשות דבר לילד זר, ילד זה אינו שלהם ואין להם בו כל זכות, כך שדבריה אלו נדחים על הסף, אלא שלפני שהספיקו לומר דבר, נשמעו צרחותיה של זו המוחזקת כאם הילד, אשתו של דיזאל.

אותה גויה שנחרדה מהרעיון שימולו את הילד שאותה היא מגדלת, עמדה וצרחה במלא עוזה אל עבר רעייתו של זליג 'קחי את הילד שלך, קחי אותו, אני לא אסכים לגדל ילד מהול כיהודי. כל מה שהסכמנו לקחת את הילד באותו ליל, היה רק בגלל שלא היה מהול. כעת את רוצה למול אותו, קחי אותו, אני לא רוצה אצלי ילד יהודי'.

הלם והתדהמה אחזו בכל העומדים בבית המשפט. בתחילה עוד ניסה דיזאל לומר, שמרוב פחד מהיהודים אשתו התחילה לדבר דברי הבל, אך כשאשתו חזרה והוסיפה ונדבה עוד כמה פרטים על הילד, הבינו הכל שאכן הילד הוא בנם של זליג ורעייתו, ודבריהם אמת הם שמסרוהו לשכנם שישמרו עליו בתקופת המלחמה.

כעת לאחר התגליות המענינות שנתגלו לשופטים, הם היו צריכים לשנות את פסק הדין מהקצה אל הקצה, ועל כן הם הכריזו על הפסקה של כמחצית השעה. במהלך ההפסקה פנה דיזאל אל זליג ואמר לו, שאמנם הוא צודק והילד הוא שלו, אלא שכבר קרוב לתשע שנים נפשו נקשרה בו, והוא ראה בו כבנו, במיוחד שחשב שהוריו וכל משפחתו נהרגו, ומה גם שהכובשים הכריזו שהם הכריתו את זרע ישראל מהעולם (ח"ו), על כן הוא חשב שיגדלו כבנו למען יטיב לו. וכאשר באו הוריו וביקשוהו, הוא ממש נבהל שהרי היה בטוח במותם, על כן שיקר עליהם ואמר שהוא בנו. ועל כן, אמר דיזאל, אני מבקש שלא להעביר את הילד אליכם כעת, במיוחד שהוא יבהל עד מאוד לשמוע שהוא יהודי, ועליו לעזוב את מי שקרוב לתשע שנים הוא חושבו כאביו ואמו, וללכת לאנשים זרים, ועל כן נעשה זאת בצורה הדרגתית לאט לאט, עד שלאחר כמה חודשים הוא ישוב אליכם בקביעות.

עורך הדין של זליג אמר לו, שדבריו של דיזאל היו דברי טעם, בעיקר מחמת החשש של הבהלה הגדולה שיהיה לבנם כשתוודע לו האמת, ובמיוחד שיתכן ודיזאל גידל את בנו בשנאה עזה ליהודים, ולפתע יוודע ויתברר לו שהוא בעצמו יהודי, ועל כן נטה זליג לקבל את הדברים, בהתנייה מפורשת שיוטלו הגבלות רבות על דיזאל שלא יוכל להבריח את הילד, וגם בכל הימים הללו מאכלו יהיה רק אוכל כשר של יהודים, שאשתו תבשל ותעביר אליהם.

עורכי הדין של שני הצדדים פנו אל השופטים בהפסקתם, ועדכנו אותם בהסכמה של הצדדים, ולאחר שעה קלה יצאו השופטים בפסק דין חדש, בו הכריעו שהילד שייך לזליג ורעייתו, והוא נמצא במשמורת תקופה קצובה בביתו של דיזאל, כדי שיתרגל להוריו והמעבר החד לא יהיה קשה מדי בשבילו. כמו כן השאירו השופטים על דיזאל ורעייתו ועל הילד את ההגבלות של היציאה מגבולות המדינה, ואף רשמו 'הערת אזהרה' על ביתו, שאם הוא יברח, ביתו יוחלט בתורת קנס לקופת המדינה.

זליג ורעייתו הודו ושבחו לה' ששלח להם את ישועתו לאחר שאבדה כל תקוה מהם, ובדרך שאינה עולה על הדעת, והתחזקו באמונה ברורה בה' המנהיג את כל העולם בכל פרטיו ודקדוקיו. כבר למחרת עקרו זליג ורעייתו ממקום מגוריהם ועברו להתגורר במרתף של יוהן, והחלו בקשר עם בנם הצעיר.

החודשים הראשונים עברו מהרה, ולמרות כל נסיונותיהם להקל מעל הילד את המעבר החד מהיותו גוי שונא ישראל, עשיר ומכובד במקומו, להיות יהודי שנאוי בן להורים עניים וחסרי כל, בכל זאת עברה עליו טלטלה נפשית קשה, ובחסד ה' עליהם, גם תקופה זו עברה עליהם ברחמים גדולים, ולאחר כשלוש חדשים הילד עבר להתגורר בקביעות בבית הוריו מולידיו, ומפעם לפעם עוד שמר על קשר עם מי שהוא חשבו כאביו כל שנותיו.

היות והילד עדיין לא היה מהול, חפצו הוריו למולו, אלא שאחד הרבנים שעמו התייעצו הורה להם, שקודם כל עליהם לשכנעו שירצה שיקיימו בו מצוה זו, היות והוא כבר ילד גדול כבן עשר שנים, ואם יעשו לו את המצוה בלא שירצה ויחפוץ בכך, זה יכול חלילה לגרום לו לשנאת המצוות והיהדות, ועל כן עליהם להתאזר בסבלנות ולנסות להביאו לידי רצון לקיום המצוה.

במשך כל אותה תקופה, בכל יום זליג למד עם בנו את האותיות הקדושות, לימדו על ה' שברא את השמים והארץ, ושבתם השביעי שבת מכל מלאכה, ועל כן ציוה עלינו לשבות ביום השבת, וכך למדו את יסודות האמונה ועיקרי המצוות, שהרי לא ידע כלום, הוא היה 'תינוק נשבה' אמיתי. במשך הזמן למד עמו אביו כמה פעמים אודות מצות המילה, שהיא אות ברית שה' חתם בבשרנו, שאנו עבדיו ועושים רצונו, אלא שהילד חשש מעצם הברית ולא הסכים שימולו אותו. גם כשאביו לקחו כמה פעמים להשתתף בשמחת הכנסת תינוק בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, הוא לא הביט אל הציבור השש ושמח, אלא שאל והקשה מדוע התינוק בוכה, וכשהשיבוהו שכנראה מכאב, הוא חשש עוד יותר מקיום מצוה חשובה ויקרה זו.

מציאות מרה זו שהילד סירב שימולו אותו נמשכה תקופה ארוכה, שבמהלכה ניסו האב והאם למשוך את ליבו בקניית מטעמים מיוחדים ומשחקים חדשים, למרות מצבם הכלכלי הקשה של ההורים, ובמיוחד החובות הרבים שהיו להם מהוצאות המשפט, אך ללא הועיל, הוא לא הסכים כלל שימולו אותו.

לאחר שחלפה שנה נוספת ונודע שהשלטון הרוסי במדינה עומד לאחוז בה יותר בחזקה ושערי המדינה עומדות להסגר בפני תושביה, מיהרו זליג ורעייתו יחד עם בנם לברוח מהרה מארץ דמים זו אל עבר מדינה אחרת בה לא שלט המגף הרוסי. באחד הימים כשהלך האב עם בנו ברחובה על העיר שהיתה חדשה להם, והילד שהיה רגיל שהוריו קונים לו כל מתנה שחפץ, ראה איזה צעצוע חדש גדול ומיוחד שאך היה יקר עד מאוד, וכהרגלו פנה אל אביו בבקשה שיקנהו לו. האב שעד היום היה רוכש כל מה שביקש ולאחר מכן היה מנסה לקבל את הסכמת הילד לקיום הברית, ניסה הפעם בדרך אחרת. הוא אמר לו שהיות ומדובר במשחק יקר עד מאוד, ואינו עומד בתקציבו, יקשה עליו לקנותו. אבל אם הוא יסכים שיעשו לו את הברית מילה, שזהו דבר שקשה לו, גם הוא יתאמץ ויקנה לו את אותו המשחק.

למחרת בבוקר פנה הילד להוריו ואמר להם, שהוא חושב ששוה לו לעבור את הכאב של המילה בכדי לזכות במשחק היקר, ועל כן הוא מסכים לקיים כעת את המצוה. זליג הסביר לו, שאם הוא כבר מסכים לקיים את המצוה, כדאי שיעשה את זה לשם ה', כי ה' רוצה, ולא למען הפרס, למרות שהוא גם יקבל את הפרס. עוד באותו היום זכה הילד להכנס בבריתו של אברהם אבינו, ונקרא שמו בישראל, דוד מאיר, על שם אבי אביו ואבי אמו, שנרצחו במלחמה הנוראה על ידי הצוררים ימ"ש.

כאשר רק הסתיימה הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו, פנה דוד מאיר להוריו ואמר להם בהתרגשות גדולה ובדמעות של גיל ושמחה, שאינו חפץ כלל במתנה הגדולה שהבטיחוהו, שכעת הוא מרגיש בשמחה גדולה ועצומה על שזכה להכנס בבריתו של אברהם אבינו, ושמחת המצוה כה גדולה בליבו, שאינו צריך כל מתנה או משחק אחר, ובודאי שלא כפרס על קיום המצוה.

בסעודת המילה שערכו עבורו ההורים בקרב רעיהם פליטי המחנות, ביקש חתן השמחה דוד מאיר לשאת דברים, ואמר לכל הציבור, שמקובל בציבור שבכיו של התינוק בעת הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה הוא מחמת הכאב והצער מהמילה, אך לדעתי זה לא נכון, שהרי אף אחד לא שאל את התינוק מדוע ועל מה הוא בוכה, וגם אין מי שיזכור בגדלותו מה שעבר עליו בקטנותו בכדי שיספר זאת לאחרים. אני חושב, אמר דוד מאיר חתן דנן, שהתינוק בוכה מרוב שמחה, על שזכה לקיים את המצוה החשובה הזו, ונכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

לאחר מכן נעמד אבי הבן וסיפר לציבור את החלום המפעים והנורא שחלם בלילה שקדם למשפט המכריע שבו זכו באופן ניסי לקבל את בנם הנימול חזרה שיוכל לשוב ליהדותו, שבחלומו התגלה אליו זקנו שהיה תלמיד חכם מופלג וצדיק יסוד עולם, ואמר לו, דע! לאדם נדמה שהוא פועל ועושה, אבל בעצם הקב"ה בכבודו ובעצמו מסובב את כל הסיבות ועושה את כל המעשים, ועל כן, מחר בעת המשפט המכריע, גם אם יראה לך שאפסה כל תקוה וכלו כל הקיצים ולא יהיה לך כל מוצא והצלה, תזכור שלא אתה הוא זה שעושה, והקב"ה הוא זה שעושה, ועל כן אל תתיאש, ותעשה כל מה שאתה מסוגל, ובסופו של דבר, ה' הוא זה שיעשה ויסובב את הדברים להשיב לך את בנך לחיק היהדות וחיק הוריו. וזה לך האות שאין חלום זה דברים בטלים, הוסיף הסב הקדוש ואמר, שכאשר תשכים בבוקר ותלמד את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום עפרש"י, שזה עצמו סגולה גדולה להצלות וישועות, תמצא בהם את יסודות הדברים שאמרתי לך.

שנים רבות עברו וחלפו, דוד מאיר גדל והיה לאיש וזכה להקים משפחה לתפארת, כשבניו ובנותיו הרבים מפוזרים בקצוי עולם, ולמרות שכבר הגיע זה כמה שנים לשנות הזקנה' ואף לשנות השיבה', והוא כבר כמעט אינו מגיע לשמחות משפחתיות, בכל זאת בכל פעם שאחד מבניו או בנותיו, נכדיו או נכדותיו זוכה להכניס את בנם בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, הוא אינו מוותר ובעונג רב הוא טורח לעבור מדינות ויבשות, ומגיע להשתתף בשמחה הגדולה, באומרו, שכל הדרך והקושי שבה וההוצאות הרבות כדאיים בכדי לשמוע את שמחתו הרבה של התינוק עד כדי בכי רב, על שזכה להכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

זאת ועוד, למרות שבני משפחתו הרבים מכירים את סיפור חייו והצלתו מידו של אותו ערל וחינוכו כיהודי שהוא בזכות בקשתה העיקשת של אמו שימולו אותו, שה' ראה בעניה ובמסירות נפשה ועשה עמו ועמם נס גלוי זה, בכל זאת היה מספרו בכל סעודת ברית מילה של זרעו בה זכה להשתתף, כדי שהדברים יכנסו עמוק עמוק ללבבות, ויפנמו להם את הברית שה' כרת עמהם בבשרם וישמחו במצוה זו ששמחו בה עד כדי בכי בעת קיומה.

היכן בפרשתינו עפרש"י ניתן למצוא את יסוד ההנהגה החשובה שלימד הסב הקדוש את נכדו?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע פרשת תרומה

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י ראה מרן שליט"א מקור לדבריו, שאין כל דבר רע בחלום אותו חלם לייבל, על השולחן הארוך המלא בכל טוב, שהוא יושב בראשו ועמו מסובים כל יוצאי חלציו, ואדרבה הוא סימן לדבר טוב, שמהיום והלאה יראה ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו, ויזכה לבשורות טובות ישועות ונחמות . מרן שליט"א ראה זאת מדברי רש"י כ"ה כ"ד, עה"פ, "וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב", וביאר רש"י, "זר זהב. סימן לכתר מלכות, שהשולחן שם עושר וגדולה, כמו שאומרים שלחן מלכים". מבואר בדברי רש"י, שעצם השולחן הוא שם עושר וגדולה, ועל כן ראייתו בחלום סימן ברכה יש בו, שבא ללמד שה' ישלח לו ברכה מרובה.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון,
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +) (24 שעות)
[או למייל ichudbchidud@gmail.com - **כתובת מייל חדשה** עד יום ב' בערב בלבד]

הפרסים לשבוע זה: ספר **"שו"ת מודע ביהודה", ב"כ.**
עוד חמשה זוכים מספים, כל אחד בספר **"אמרי אפרים - עבודת התפילה".**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": **שני זוכים**, כל אחד בספר **"תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א".**

להערות, הארות ותגובות וכל ענייני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

שמות הזוכים לשבוע פרשת משפטים
הרבנים \ הבה"ח
דיין א. – מודיעין עילית – יקלוט שמעוני ענק, ב"כ.
שניידר פ. – בני ברק – דרושי חיים לבעל הבן איש חי.
ויא צ. – קרית ספר – דרושי חיים לבעל הבן איש חי.
במברגר ה. – בני ברק – דרושי חיים לבעל הבן איש חי.
בן שושן נ. – מודיעין עילית – קיצור מזרחי עה"ת.
מועלם י. – ירושלים – קיצור מזרחי עה"ת.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעונינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
ichudbchidud@gmail.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל